

TARTU ÜLIKOOL
Majandusteaduskond

Ülle Juntson

**PUUETEGA TÖÖTAJATEGA SEOTUD HOIAKUD
AS BIGBANK NÄITEL**

Bakalaureusetöö

Juhendaja: lektor Merike Kaseorg

Tartu 2015

Soovitan suunata kaitsmisele

(lektor M. Kaseorg)

Kaitsmisele lubatud “ “..... 2015. a.

Juhtimise õppetooli juhataja

(prof. M. Vadi)

Olen koostanud töö iseseisvalt. Kõik töö koostamisel kasutatud teiste autorite tööd, põhimõttelised seisukohad, kirjandusallikatest ja mujalt pärinevad andmed on viidatud.

.....
(Ü. Juntson)

SISUKORD

SISSEJUHATUS	4
1. PUUDE JA HOIAKUTE MÄÄRATLEMINE.....	7
1.1 Puude defineerimine.....	7
1.2. Puude liigid, raskusastmed ja tuvastamine.....	13
1.3. Hoiakuid selgitavad teoreetilised käsitlused	17
2. UURING PUUETEGA TÖÖTAJATEGA SEOTUD HOIAKUTEST AS BIGBANK NÄITEL	24
2.1. ASi Bigbank, uurimismetoodika ja valimi tutvustus.....	24
2.2. Puuetega töötajatega seotud küsitluses toodud väljendite analüüs, küsitluse tulemused ja järeldused	29
KOKKUVÕTE.....	41
VIIDATUD ALLIKAD	43
Lisa 1. Küsimustik teemal puuetega töötajatega seotud hoiakud	47
Lisa 2. Küsitluses osalenute selgitused väljenditele „erivajadusega inimene“ ja „puudega inimene“	49
ZUSAMMENFASSUNG.....	53

SISSEJUHATUS

Puuetega inimesi, nende tööhõivet ning kaasinimeste hoiakuid puuetega inimeste suhtes on peetud läbi aegade olulisteks teemadeks. Kõikidel inimestel on õigus tunda end ühiskonna täisväärtusliku liikmena ning olenemata tervislikust seisukorrast teha jõukohast tööd. Kuigi puuetega inimeste kaasamist peetakse oluliseks küsimuseks riigi tööjõupoliitikas, kipuvad tööandjad uute töötajate otsingul erinevate eelarvamuste ning hoiakute tõttu eelistama n-ö terveid inimesi. Kuna ka puuetega inimesed ise tunnevad end tihtipeale kehvema või alaväärsemana, on üks sagedastest puuetega inimeste tööst eemale jäämise põhjustest just kaasinimeste tõrjuv hoiak.

Erialakirjanduse alusel leitud definitsioonide käsitlused aitavad välja selgitada, kuidas puuet määratletakse ning millised on puude liigid ja raskusastmed. Puuet on üldjuhul defineeritud läbi meditsiinilise- ja sotsiaalse- ning mõnel juhul ka läbi integreeritud mudeli. Meditsiiniline mudel keskendub inimese tervisehädale või puudele ning tema tervisliku seisukorraga on seotud igapäevaeluga toimetulekul tekkinud piirangud. Rieser (2014) on kirjeldanud puuet läbi meditsiinilise mudeli kui isiku probleemi, kus tal on vaja oma eripäraga kohaneda maailmaga. Antud mudeli puhul keskendutakse inimese suutmatusele ühiskonnas hakkama saada. Kuigi meditsiinilise mudeli käsitluses on erinevate autorite seisukoht, et puude näol on tegemist haigusega, mida tuleks ravida, peab Brisenden (1986) lähtumist meditsiinilisest mudelist eelarvamusi tekitavaks ja negatiivseks, mis omakorda annavad tõuke puuetega inimeste madalale enesehinnangule. Sotsiaalse mudeli kohaselt on Gijzen (2006) väitnud, et inimese poolt sotsiaalses keskkonnas tajutud võimetusel on väga vähe seost tema otsese puude või kahjustusega. Tegemist on hoopis ühiskonna poolt loodud või tekitatud võimetus, sest võetakse lähtealuseks füüsiliselt ja vaimselt võimekas inimene, kellest teatud tervisliku kahjustusega inimesed paratamatult erinevad. Seega põhjustab sotsiaalse mudeli kohaselt puuetega

inimeste halvemaid tingimusi ühiskond ning selles valitsevad negatiivsed hoiakud, sotsiaalne usaldamatus ja eelarvamused.

Hoiakud on Boeri ja Fischeri (2013) sõnul mõjutatud sellest, mida iga inimene oma elus oluliseks peab ehk nende kujunemine on seotud indiviidi väärtushinnangutega. Isiklike väärtuste hindamise kaudu suudetakse aru saada üldisest heaolust, õiglustundest ning teistest ühiskondlikest probleemidest. Ka varasemad kokkupuuted objektidega on oluliseks mõjuteguriks hoiakute tekkimisel. Kuigi hoiakuid on raske mõõta, on inimesed siiski millegi põhjal kujundanud oma suhtumist ja maailmavaateid.

AS Bigbank alustas oma tegevust 1992. aastal ning tänaseks päevaks tegutsetakse üheksas riigis, neist kolmes piiriülesena. Ettevõttes töötas 2014. aasta lõpuks 452 töötajat ning neist Eestis 199 töötajat. Kui veel 5-10 aastat tagasi klassifitseerus AS Bigbank tarbijate jaoks kui kiirlaenu pakkuv ettevõte, siis viimastel aastatel ollakse liikunud sisu ja vormi muutuste poole. Koos uue ärimudeli juurutamisega ning mainekujundusega soovib organisatsioon järgida vastutustundliku ettevõtluse põhimõtteid ning puuetega inimestega arvestamine ja võrdsete võimaluste tagamine on osa võetud eesmärkidest. Kuna varem pole ettevõttes teadlikult mitmekesisuse ja erivajadustega inimestega tegeletud, on puuetega töötajatega seotud hoiakud ASis Bigbank aktuaalne teema.

Käesoleva bakalaureusetöö eesmärk on välja selgitada, millised on tööandja ja kaastöötajate hoiakud puuetega töötajate suhtes AS Bigbank näitel. Bakalaureusetöö eesmärgi saavutamiseks on püstitatud järgmised uurimisülesanded:

- selgitada puude mõistet läbi sotsiaalse ning meditsiinilise mudeli;
- selgitada hoiakute mõistet läbi teoreetiliste seisukohtade;
- uurida, kuidas hoiakud ja eelarvamused kujunevad;
- viia läbi küsitlus AS Bigbank töötajate seas;
- analüüsida küsitluse tulemusi ning teha järeldusi.

Bakalaureusetöö esimese peatüki esimeses alapunktis käsitletakse puude mõistet läbi sotsiaalse ja meditsiinilise mudeli ning lähtudes erinevate autorite seisukohast. Esimese peatüki teises alapunktis tuuakse välja puute liigid ning raskusastmed. Kolmandas alapunktis vaadeldaks hoiakute tähendust ning nende tekkimist mõjutavaid tegureid.

Töö teises peatükis käsitletakse puuetega inimeste seotud hoiakuid AS Bigbank näitel. Esimeses alapunktis tutvustatakse ASi Bigbank ning antakse ülevaade käesoleva bakalaureusetöö valimist ja metoodikast. Teise peatüki teises alapunktis antakse ülevaade autori poolt läbiviidud küsitluse tulemustest ning autoripoolsetest järeldustest.

Märksõnad: puue, puude liigid, puuetega inimesed, hoiakud

1. PUUDE JA HOIAKUTE MÄÄRATLEMINE

1.1 Puude defineerimine

Käesolevas alapunktis käsitletakse puude mõistet, samuti antakse ülevaade puude enamkasutatavatest sotsiaalsest ja meditsiinilisest mudelist.

Puuet on läbi aegade eri autorite poolt defineeritud erinevatest vaatenurkadest. Põhjus kindlaks piiritlemiseks on seotud vajadusega pakkuda kõikidele ühiskonna liikmetele sarnaseid võimalusi osalemiseks sotsiaalses tegevuses. Puuetega inimestele võrdsete võimaluste loomise standardsete reeglite kohaselt ilmneb puue eelkõige üksikisiku ja keskkonna vastastikusel suhtlemises, kus puudega inimesel ja tema perel on raskusi sellega kohanemisel. Puudega inimene ei ole haige, vaid isik, kes oma puude tõttu vajab abivahendeid või erihoolt. Puue tekitab üksikisikule tegutsemispiiranguid, mida on võimalik kõrvaldada abivahendeid kasutades. (Kiis 1999: 12) Autor jagab arvamust, et erinevate abivahenditega on võimalik laiendada puuetega inimeste võimalusi osalemiseks ühiskonnas, küll aga on üldjuhul võimatu tegutsemispiiranguid täiesti kõrvaldada.

Puudeks peetakse nii kaasasündinud füüsilist või vaimset vaegust kui ka haiguse või trauma tagajärjel tekkinud kõrvalekallet. Puuet defineerides püütakse anda tähendus paljudele funktsionaalsetele piirangutele, kuid puuetega inimese jaoks tähendab taoline mõiste defineerimine pealesunnitud piiranguid ja isegi diskrimineerimist. (Disability: Definitions ... 2011) Ka vastavalt ÜRO poolt vastu võetud ning Eestis 2012. aastal jõustunud puuetega inimeste konventsioonile tuleb tagada puuetega inimestele põhi- vabaduste täielik ja võrdne teostamine, tagada kõik inimõigused ning edendada lugupidamist loomupärase väärkuse suhtes. (ÜRO puuetega ... 2006) Autor jagab arvamust, et indiviidi eripära tõttu ei tohi kedagi eristada või diskrimineerida, kuid lähtudes vajadusest puudega inimesed ühiskonda assimileerida, tuleks mõiste „puue“ siiski piiritleda.

Nagi (1991) on seisukohal, et puue on vaimne või füüsiline piiratus sotsiaalses tähenduses ehk sotsiaalse ja füüsilise keskkonna poolt esitatud nõudmiste ja indiviidi võimete vahe. Iga tekkinud funktsionaalne piirang ei pruugi tähendada kestvat puuet, samas kui sarnane piirang võib erinevatel inimestel avalduda erineva puudena. Puude kujunemine on protsess, millega krooniline patoloogia mõjutab nii indiviidi funktsionaalset toimimist kui ka toimimist ühiskonnas ning seda tavapärastes, oodatavates ning enda poolt soovitud rollides. Indiviidi enda suhtumisest, samuti kaasinimeste hoiakutest ja reaktsioonist ning ümbritsevast keskkonnast sõltub puude raskus. (Nagi 1991, viidatud Jette, Keysor 2003: 114-116 vahendusel) Ka autor jagab seisukohta, et füüsilisest või vaimsest puudest tingitud igapäevaeluga toimetulekutega seotud piirangute raskusaste on suurel määral seotud kaasinimeste suhtumise ja käitumisega.

Puue on ajas muutuv mõiste, mille tõlgendamine sõltub suures osas ühiskonnas eksisteerivatest arusaamadest, kokkulepetest ja suhtumistest ning seetõttu ei saa puuet üheselt defineerida. Rahvusvaheliselt käsitletakse inimõiguste aspektist puuet kui teatud tervisekahjustusega isikute ning suhtumuslike ja keskkondlike takistuste vastasmõju tulemit. Puue takistab indiviididel täielikku ja tõhusat osalemist ühiskonnaelus teistega võrdsel alustel. Määratluse kohaselt on puue inimese ja teda ümbritseva keskkonna suhe. Puue takistab inimese toimetulekut keskkonnas, kus hooned, kommunikatsioon, ühistransport ja muud avalikud teenused on kättesaadavad vaid puudeta inimestele. Puue on probleemiks ühiskonnas, kus puudega inimeste probleeme ei teata või nende probleemidega ei arvestata. Kui avalike teenuste keskkonda on kohandatud või piiratud tegevusvõimega isik saab tegutseda mõnes teises keskkonnas, ei pruugi isiku tegevusvõime olla enam piiratud. (Võrdse kohtlemise ... 2010)

Euroopa Liidu tööhõive ja sotsiaalse solidaarsuse programmi raames loodud Võrdse kohtlemise seaduse käsiraamatu (2010) põhjal ei ole puue lihtsalt inimest iseloomustav tunnus või omadus, see on puudega inimese ja ühiskonna suhe. Tegemist on pigem hoiakute või ideoloogia küsimusega ning see nõuab sotsiaalset muutust. Ka Valdeko Paavel (2001: 11-14) käsitleb puuet kui konkreetset suurust või mudelit, mida reeglina tõlgendatakse teatud tolerantsiga ning mõõdetakse normidega. Missugune konkreetne norm on, sõltub mõõdetava suuruse iseloomust ja selle mõõdetavusest ning keskkon-

nast. Keskkond ning kaaskodanike suhtumine mõjutab oluliselt puudega inimese võimalusi kuuluda ühiskonda.

Maailma Tervise Organisatsiooni (WHO – *World Health Organization*) poolt koostatud Ülemaailmne aruanne puute kohta kirjeldab puuet kui vaegust, mis on takistavaks teguriks osalemisel tegevustes ning on seadnud teatavad piirangud. Mõjutatud on nii tervislik seisund kui ka keskkonda puudutavad tegurid. Puudest on tingitud kaasinimeste suhtumine, keskkonna poolt seatud barjäärid. Eelpool nimetatud tegurite tõttu on häiritud tõhus osalemine ühiskonnaelus teistega võrdsetel alustel. (World Report ... 2011: 28) Eestis defineerib puuetega inimeste sotsiaaltoetuste seadus puuet kui inimese anatoomilise, füsioloogilise või psüühilise struktuuri või funktsiooni kaotust või kõrvalkallet, mis koostoimes erinevate suhtumuslike ja keskkondlike taksitustega tõkestab ühiskonnaelus osalemist teistega võrdsetel alustel. (Puuetega inimeste ... 2013)

Kõigile ühiskonna liikmetele peavad olema igapäevaelus tagatud võrdsed võimalused ning nende põhimõtete elluviimiseks on vajalik puue kõigile arusaadavalt defineerimine. Puuet on valdavalt määratletud läbi meditsiinilise ja sotsiaalse mudeli. Meditsiiniline mudel vaatleb vaegust kui indiviidi probleemi, mis on otseselt põhjustatud haigusest, traumast või mõnest muust tervise olukorrast ning mis nõuab asjatundjatelt individuaalse ravi näol meditsiinilist hooldust. Antud vaeguse käsitlemise eesmärgiks on indiviidi hooldamine või tema kohanemine ja käitumise muutumine. Põhiküsimusena vaadeldakse meditsiinilist abi. Poliitilise tasandi peamine reageering meditsiinilisele mudelile on tervishoiupoliitika muutmine või reformimine. (RFK/ICF käsiraamatu ... 2014) Kuigi meditsiinilise mudeli puhul pakutakse vaeguse raviks meditsiinilist abi, pole autori seisukohalt püsivat puuet võimalik muuta ning puudega inimese olukorda parandada.

Friend (2006) arvates on meditsiinilise mudeli järgi puudega inimese näol tegemist haigega, keda tuleb ravida. Taoline seisukoht süvendab veendumust, et puudega inimene pole võimeline töötama. Samas kui Lenz (2008) on lähtudes meditsiinilisest mudelist käsitlenud puuet ja haigust kui konkreetse isiku füüsilise seisundi tulemust ning tema teooria kohaselt vähendab puue indiviidi elukvaliteeti. Mõlemal juhul saab

järeldada, et mudeli järgi kogevad puuetega inimesed tõkkeid tulemaks toime igapäevases elus.

Meditšiinilise mudeli järgi on puudega inimene haige või põdur, keda on vaja ravida. Meditsiinitöötajad on mudeli järgi asjatundjad ning diagnoosi paneku tulemusena informeeritakse inimest tema puudest tulenevatest piirangutest. Haiglate ja hoolekandetasutuste rajamine on olnud traditsiooniliselt tingitud arusaamast, et puuetega inimesed vajavad jätkuvat ravi. Sellise suhtumise tulemuseks on puuetega inimeste tahtmatu eraldamine puueteta kaaskodanikest. See mudel aitab ka kujundada suhtumist, et puudega inimene ei ole võimeline töötama. (Tõnisson 2006: 6)

Meditšiinilisest mudelist tingitud suhteliselt piiratud lähenemine puude mõistele, on Brisenden (1986) arvamusel kohaselt tekitanud eelarvamusi ja hoiakuid kaasinimeste suhtes, samuti soodustanud madalaid ootusi puuetega inimestele seoses iseendaga. Hinnangute andmine ja sildistamine tekitab puudega inimeses passiivsust ning väärtusetuse tunnet ja laseb arvata, et puudega inimene ei anna ühiskonnale midagi, vaid ainult kasutab olemasolevaid ressursse. Eristada tuleb puuet ja haigust, kuigi puue võib olla tekkinud haiguse või vigastuse tagajärjel. Puude käsitlemine meditsiinilisest seisukohast on aidanud kaasa puuetega inimeste ühiskonnast välja heitmisele. Puuet käsitletakse sageli kui ebanormaalset ja häirivat ning keskendutakse sellele, mida puudega inimene teha ei suuda, mitte aga sellele, mida suudab. Tegelikult tuleks puuetega inimesi käsitleda kui erinevate vajaduste ja võimetega inimesi, keda ei tohiks suruda tervete inimeste poolt loodud raamistikku. (Brisenden 1986) Kui koduvälises keskkonnas liikumine valmistab probleeme ning puudest tingitud takistuste tõttu ollakse sunnitud pöörduma kaaskodanike poole, tekitab see autori hinnangul puudega inimeses veelgi enam passiivsust.

Puude meditsiinilise käsitluse kohaselt lähtutakse indiviidist ning puuet vaadeldakse kui personaalset probleemi, mille on põhjustanud mõni haigus, trauma või tervisehäire. Sekkumise vormiks peetakse meditsiinilise lähenemise korral individuaalset ravi. Antud kontekstis tähendab puudega toimetulek inimese kohanemist puudega ning sellest tingituna käitumise muutmist. Meditsiinilise aspekti korral lähtutakse puude määratlemisel rahvusvahelisest haiguste klassifikatsioonist (ICD - *International Classification of Diseases and Causes of Death*) ning selles käsitluses on puue inimese mõne anatoo-

milise, füsioloogilise või psühholoogilise funktsiooni kahjustus või kõrvalekaldumine. (Kiis 1999: 11) Inimese puude tõttu on vähemal või suuremal määral häiritud igapäevane elu ning meditsiinilisest mudelist lähtudes ei suuda inimene puudest tingituna puudeta inimesega võrdväärselt hakkama. Sellest tingituna põhjustab mudel eelarvamusi, usaldamatust ning puuetega inimeste tõrjutust.

Lähtudes puude sotsiaalsest mudelist, on Maailma Tervise Organisatsioon (WHO – *World Health Organization*) koostanud funktsioonide, puude ja tervise klassifikatsiooni (ICF – *International Classification of Functioning, Disability and Health*). Puuet defineeritakse ICF-i alusel kui kogumit indiviidi funktsionaalse suutlikkuse piirangutest, sotsiaalsetest ja tegevuspiirangutest. Sama inimene võib viimasest kahest aspektist lähtudes omada erinevas keskkonnas erinevat puuet. (ICF 2015) Ka Sapey (2010) on öelnud, et puudest tulenevad probleemid pole seotud isikuga vaid sotsiaalse keskkonnaga ning ühiskonnast tulenevate probleemidega. Puude käsitlemist sotsiaalsest vaatenurgast võib pidada paljude puuetega inimestele suunatud standardite aluseks.

Sotsiaalse mudeli puhul keskendutakse ühiskondlikele barjääridele, mis mõjutavad puuetega inimeste elu. Puue viitab asjaolule, et haigusest või õnnetusest põhjustatud tervislik seisund on kahjustanud inimese teatud kehaosa toimimist ning antud asjaolu piirab tema iseseisvat toimetulekut. Kuigi piirangutega on võimalik kohaneda, on tihti raske toime tulla sotsiaalsete tõketega, näiteks ratastooliga hoonetele või töökohale ligipääs, vajadus viipekeelse tõlgi järele, transpordivahendite kasutamine jne. Sotsiaalne mudel tõstab esile piirangud, millest tingituna puuduvad puuetega inimestele teistega võrdsed võimalused ühiskonnas osalemiseks. (Tõnisson 2007: 6)

Sotsiaalne mudel näeb olukorda eelkõige sotsiaalse probleemina, mis seisneb peamiselt puuetega inimeste täielikus integreerimises ühiskonda. Antud käsitluse kohaselt pole vaegus üksnes indiviidi probleem, vaid eelkõige keeruline kogum tingimustest, millest paljud on loodud sotsiaalse keskkonna poolt. Probleemi lahendamine nõuab sotsiaalset tegevust, kus kogu ühiskond vastutab selle eest, et tehtavad keskkonna muudatused võimaldaksid puudega inimese täielikku osavõttu kõigist ühiskonnaelu valdkondadest. Tegemist on suhtumusliku või ideoloogiaalase probleemiga ning see nõuab sotsiaalset muutumist. (RFK/ICF käsiraamatu ... 2014) Keskkonnamuudatused on abiks kohane-

misel igapäevase eluga, et puuetega inimesed ei peaks leppima oma eripära tõttu halvemate tingimustega.

Sotsiaalsest mudelist lähtub ka ÜRO Puuetega inimeste õiguste konventsioon, mille kohaselt puudega inimene on isik, kellel on pikaajaline füüsiline, vaimne, intellektuaalne või meeleline vaegus, mis võib koostoimel erinevate takistustega tõkestada nende täielikku ja tõhusat osalemist ühiskonnaelus teistega võrdsetel alustel. (Puuetega inimeste ... 2006) Samuti on sarnasel seisukohal Friend (2006), kelle arvamuse kohaselt sotsiaalse mudeli järgi avaldavad puuetega inimestele mõju ühiskonnast tingitud mõjutused ja arusaamad. Kui näiteks on raskendatud ligipääs hoonetele ja ühistranspordile, siis on sellest häiritud puudega inimese tööelu. Taoline tõlgendus laseb järeldada, et inimene, kellel on puue, peab sellega paratamatult kohanema ning olenevalt puudest ja selle raskusastmest muutma oma elu nii palju, et endaga toimetulekul vajaks ta võimalikult vähe kõrvalist abi.

Shakespeare (2006) on puude sotsiaalse mudeli definitsiooni kohaselt väitnud, et ühiskond annab ise füüsilise kahjustusega inimesele puude. Sotsiaalse mudeli erinevus meditsiinilisest mudelist on see, et tähelepanu on lükatud inimestelt ning nende puuetelt sellele, kuidas ühiskond neid kaasab või eemale tõukab. Põhiline tähelepanu pole pööratud funktsioonide kadumisele vaid sellele, et puuetega inimeste kogemused erinevad kultuuriti ning sõltuvad sotsiaalsest kontekstist. (Shakespeare 2006) Kuigi keskkonnal on suur mõju puuetega inimeste toimetulekuks igapäevaelus, ei saa autori arva-tes siiski jätta tähelepanuta füüsilist või vaimset eripära ning sellest tingitud probleeme.

Lähtumine ainult sotsiaalsest mudelist pole siiski õige, sest antud mudel ei arvesta kultuuriliste ja kogemuslike puude aspektidega. Lenz (2008) on pidanud parimaks integreeritud mudelit, kus on kokku liidetud meditsiinilised ja sotsiaalsed aspektid ning kus käsitletakse erivajadustega inimest samaaegselt nii patsiendi kui ühiskonna liikmena. Ka Scully (2004) on seadnud kahtluse alla puude määratlemise ainult läbi sotsiaalse mudeli. Pole võimalik eirata meditsiinilisi probleeme ning füüsilist või vaimset puuet. Ja kuigi meditsiiniline mudel annab ebapiisavalt informatsiooni puude kohta, tuleb ühiskondlikke ja keskkonnast tingitud tegurid ning meditsiinilised piirangud pidada võrdselt olulisteks. Puude kujunemise mudelist soovivad lähtuda Verbrugge ja Jette (1994) ning antud mudel seob omavahel meditsiinilise ning sotsiaalse aspekti.

Mudeli kohaselt on puude kujunemine vaadeldav kahest aspektist samaaegselt - puue mõjutab indiviidi funktsioonide toimimist ning ühiskonna toimimist oodatavas suunas. Autorile teadaolevalt ei ole lähenemine puude kujunemise mudelist oluliselt kasutusel. Sotsiaalsel ja meditsiinilisel mudelil on erinevad tunnused ning peamised neist on toodud tabelis 1.

Tabel 1. Sotsiaalse ja meditsiinilise mudeli iseloomulikud tunnused

Sotsiaalne mudel	Meditsiiniline mudel
<ul style="list-style-type: none"> • keskendutakse sellele, mida teha suudab • tegevuspiirangud lähtuvalt ühiskonnast • sotsiaalsed tõkked • võrdsete võimaluste puudumine • suhtumuslik probleem • ühiskond peab kaasama 	<ul style="list-style-type: none"> • põhjustatud haigusest või traumast • meditsiiniline ravi • vähenenud elukvaliteet • pole võimeline töötama • kaasinimeste eelarvamused • keskendutakse sellele, mida teha ei suuda • personaalne probleem • tegevuspiirangud lähtuvalt puudest • ühiskond lükkab eemale

Allikad: (Brisenden 1986; Sapey 2010; Friend 2006; Tõnisson 2007: 6; Shakespeare 2006; Lenz 2008); autori koostatud.

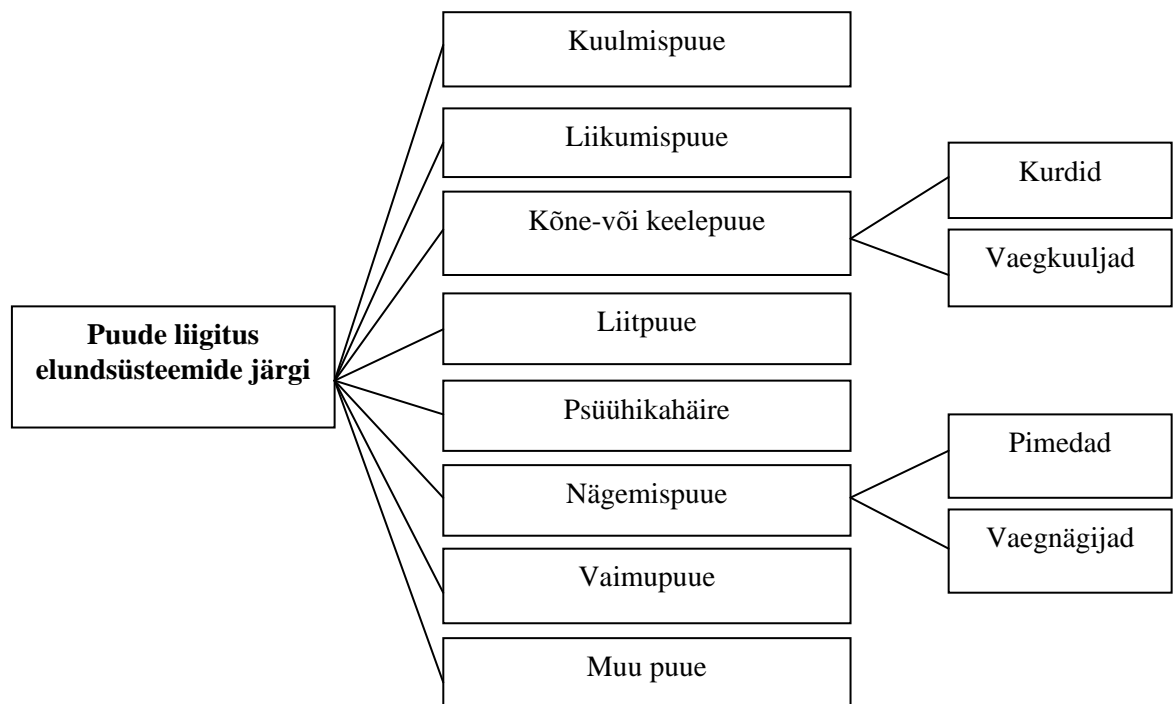
Autori seisukoht puude defineerimisel on, et kuigi seadusandluste loomiseks, ekspertii-sideks, puuetega inimeste õiguste kaitseks jne. on vajalik seada mõistele raamistik, on iga indiviid ning tema vajadused individuaalsed. Pole võimalik leida kindlat selgitust, mille järgi universaalselt samalaadset puuet määratleda, sest koos ühiskonna arenguga toimuvad ka muutused puude defineerimisel. Autor on seisukohal, et puude sotsiaalsest mudelist lähtuv defineerimine kajastab adekvaatsemalt puudest tulenevaid mõjusid vaatamata sellele, et läbi meditsiinilise mudeli on puuet ja selle raskusastet kergem ning arusaadavam tuvastada. Kuigi puuet ei saa käsitleda üheselt ning kindla terminoloogia järgi, on autor oma töös lähtunud puude käsitlemisel sotsiaalsest mudelist.

1.2. Puude liigid, raskusastmed ja tuvastamine

Käesolevas alapunktis kirjeldatakse erinevaid puudeliike ning selgitatakse, kuidas on määratletud puude raskusastmed. ICF selgitab, et puuded võivad olla ajutised või püsivad, samuti progresseeruvad, regresseeruvad või stabiilsed, vahelduvad või pidevad. Kõrvalekalle normist võib olla väike või suur ning võib aja jooksul kõikuda. (RFK/ICF

käsiraamatu ... 2014) Autori arvamuse kohaselt on oluline puudest tulenevate lisakulude, samuti rehabilitatsiooniplaani tõttu piiritleda erinevad puuete liigid ja raskusastmed. Keskendudes teadlikult sellele, mida puuetega inimene tulenevalt puude liigist ning selle raskusastmest teha oskab või saab, on võimalik pakkuda toetavaid meetmeid.

Eestis koordineerib puuete liigitust Sotsiaalkindlustusamet ning üldjuhul liigitatakse neid elundsüsteemide järgi (vt joonis 1), lähtudes funktsionaalsest häirest, mida antud puue põhjustab.



Joonis 1. Puude liigitus elundsüsteemide järgi (Puuetega inimene ja ... 1995; autori koostatud).

Puude liigitus elundsüsteemide järgi (Puuetega inimene ja ... 1995):

- Kõne- või keelepuue – väljenduse või kõnetaju puudulikkus, lugemise ja kirjutamise vigasus, hääle- ja häälduspuuded, vaimuhaigusest johtuvad kõneerisused, samuti kõnepelgus või kõnelemisest keeldumine
- Liikumispuue – siia kuuluvad mitmesuguse iseloomu ja raskusastmega puuded, nt halvatused, nõrkused, liigutuste koordinatsioonihäired, amputatsioonid, aju ja selgroo traumad, tserebraalparalüüs. Omaette rühma moodustavad liikumispuueteni viivad haigused, mille seast osa on progresseeruvad, multipleksskleroos,

düstroofia, Alzheimeri tõbi. Funktsionaalsete piirangutena on levinud koordinatsiooni- ja kõnehäired, lihaste nõrkus, spastilisus ja käte haaramisraskused.

- Nägemispuue – hõlmab mitmeid eriliike, kuid laias laastus jagatakse kaheks – vaegnägijad ja pimedad. Nägemispuudega kaasnevatest funktsionaalsetest häiretest võib mainida lisandunud peegeldustundlikkust, tsentraalse/perifeerse nägemise häireid, pilgu fokuseerimisraskusi, halba pimedasnägemist ja nõrka värvi-eristust. Pimedal inimesel võib olla säilinud võime eristada valgust ja varju.
- Kuulmispuue – hõlmab kahte peamist rühma – vaegkuuljad ja kurdid. Kurtuse põhjus võib olla sensoneuraalne – ajunärvide kahjustus, mistõttu info ei jõua ajju või konduktiivne – kuulmekäigu ja kõrvaaparaadi mehaaniline kahjustus, sealhulgas sünnikahjustus, traumad ja kasvajad. Kuulmispuude funktsionaalsetest piirangutest märgitakse helide eristamisraskusi.
- Vaimupuue – tekkepõhjused ei ole täiesti selged, mainitakse traumasid, nakkusi, enneaegset sünni ja Downi sündroomi. Raskusaste on väga varieeruv, selle määramine nõuab uuringuid ja individuaalset hinnangut.
- Muu puue – sageli tekib raskemate terviseprobleemide ja krooniliste haiguste tagajärjel, nt diabeet võib kaasa tuua nii koordinatsioonihäired kui ka pimeduse.
- Psüühikahäire- viitab teatud raskuse ja eripäraga hälvetele aju psüühilistes funktsioonides ning need eripärad põhjustavad subjektiivseid vaevusi või halvavad muul viisil reaalsustaju.
- Liitpuue- määratakse juhul, kui inimesel on mitu erinevat puuet ning ühtki neist pole võimalik domineerivana kindlaks teha.

Puuetega inimeste sotsiaaltoetuste seaduse lõikes on puudel järgmised raskusastmed (Puuetega inimeste ... 2013):

- 1) sügav puue on inimese anatoomilise, füsioloogilise või psüühilise struktuuri või funktsiooni kaotus või kõrvalekalle, millest tingituna vajab isik pidevat kõrvalabi, juhendamist või järelvalvet ööpäevaringselt;
- 2) raske puue on inimese anatoomilise, füsioloogilise või psüühilise struktuuri või funktsiooni kaotus või kõrvalekalle, millest tingituna vajab isik kõrvalabi, juhendamist või järelvalvet igal ööpäeval;

- 3) keskmine puue on inimese anatoomilise, füsioloogilise või psüühilise struktuuri või funktsiooni kaotus või kõrvalekalle, millest tingituna vajab isik reguleeritud kõrvalabi või juhendamist väljaspool oma elamiskohta vähemalt korra nädalas.

Kõrvalabi või juhendamise käigus osutatakse abi inimesele, kes ei tule iseseisvalt toime hügieenitoimingute, söömise, riietumise, liikumise või suhtlemisega. (Puuetega inimeste ... 2013) Osutatava kõrvalabi suurus puudega inimesele sõltub puude raskusastmest. Võib ka juhtuda, et puudega inimene, kes seadusest lähtuvalt vajab järelvalvet igal ööpäeval, suudab tegelikult iseseisvalt hakkama saada ka vähema kõrvalise abiga.

Järgnevalt on autori poolt välja toodud 2013. a kohta koostatud Sotsiaalkindlustusameti püsiva töövõimetuse ja puude ekspertiisi tulemused, kus andmed on esitatud puude liigi ja raskusastme, vanusegrupi ning kokkuvõtvalt ka soo kohta.

Tabel 2. Esmane ja korduv puue puude raskusastme, puude liigi, vanuse ja soo järgi 2013. a

Puude liik ja raskusaste	Vanus							Kokku		Kokku
	alla 16	16-24	25-29	30-44	45-54	55-62	63 ja vanem	Mehed	Naised	
psüühikahäire	489	1119	673	2225	2152	1800	1031	4557	4932	9489
vaimupuue	62	255	70	180	82	67	88	426	378	804
kõnepuue	264	10	1	9	17	27	10	244	94	338
kuulmishäire	87	53	24	58	61	99	117	241	258	499
nägemispuue	72	49	24	61	83	113	347	313	436	749
liikumispuue	399	247	150	663	1296	2460	6912	4888	7239	12127
muu puue	2078	430	144	753	1573	2512	3528	5358	5660	11018
liitpuue	1305	657	290	883	1435	2783	8076	7067	8362	15429
s.h. sügav puue	274	281	157	320	310	520	3169	2415	2616	5031
s.h. raske puue	2339	1316	549	1855	2251	3285	11398	10447	12546	22993
s.h. keskmine puue	2143	1223	670	2657	4138	6056	5542	10232	12197	22429
KOKKU	4756	2820	1376	4832	6699	9861	20109	23094	27359	50453

Märkus: Tabelis märgitud muu puue on raskemate terviseprobleemide ja krooniliste haiguste tagajärjel tekkinud puue.

Allikas: (Sotsiaalkindlustusamet 2015); autori koostatud.

Nagu tabelist nähtub, on Eestis arvestatav hulk inimesi, kellel on määratletud erinev puue. Ülekaalus on raske puudega vanemaealised inimesed, kellele on määratud liitpuue või liikumispuue. Ka kõigi vanusegruppide peale kokku on enim liitpuudega ning liikumispuudega inimesi. Kuigi Paavel (2001) on öelnud, et täiesti tervet, normaalset ning ilma ühegi iseärasuseta inimest pole olemas, väidab autor, et inimesed, kellel on määrat-

letud puue, võivad vajada oma puude tõttu kõrvalist abi samal ajal, kui puudeta inimesed seda ei vaja. Samas on Paavel rõhutanud, et puue ei ole haigus vaid on seisund, mis pole ravitav. Puudega õpitakse kohanema, kuid üldjuhul sellest pole võimalik vabaneda.

Puude tuvastamine on reguleeritud Puuetega inimeste sotsiaaltoetuste seadusega (1999), mille kohaselt tuvastab puude Sotsiaalkindlustusamet, kaasates protsessi ka ekspertarstid. Arvesse võetakse puude taotleja tegevusvõimet, tervislikku seisundit, juhendamise, järelvalve, tegevusvõime ning kõrvalise abi vajadust, mis on suurem inimese eakohasest abivajadusest. Samuti arvestatakse elukeskkonda, puudest tingitud lisakulusid ning rehabilitatsiooniplaani olemasolu korral selles ettenähtud tegevusi. Puude raskusaste määratakse kuueks kuuks kuni kolmeks aastaks ning tööealistele puudega inimestele määratakse puude raskusaste mitte kauemaks kui vanaduspensionieani. Üheaegselt koos puude raskusastme tuvastamisega on tööelisel inimesel võimalik taotleda ka püsivat töövõimetust, mis on täielik või osaline. Autori arvamuse kohaselt on siiani toimunud süsteem liialt pealiskaudne ning üldine, mis ei arvesta konkreetse inimese eripäradega. Uue töövõimereformi (2014) kohaselt, mis Sotsiaalministeeriumi andmetel hakkab kehtima 01.06.2016, hinnatakse puudega töötaja töövõimet individuaalselt ning tegeldakse inimese tulevase tööandjaga, leidmaks töösuhtes mõlemale poolele vajalikud lahendused.

1.3. Hoiakuid selgitavad teoreetilised käsitlused

Alljärgnevas alapunktis käsitletakse hoiaku definitsiooni ning peamisi hoiakute komponente. Hoiakuid on aegade jooksul defineeritud läbi erinevate teadusharude ning lähtudes mitmetest teooriatest. Hoolimata pikaajalisest teadlaste tähelepanust hoiakute tekkimise ning püsimise kohta, ei ole mõistel ühest selget definitsiooni. Hoiakuid on nimetatud psühholoogiliseks kalduvuseks, mis väljendub soosivas või ka ebasoosivas hinnangus teatud olukordadele. Ka kokkuvõtvat hinnangute kogumit, mis on talletatud inimese mälus, võib nimetada hoiakuks. Hoiakutele annab ainek kõik igapäevane kogetu, sealhulgas inimesed, olukorrad, situatsioonid jne. (Eagly, Chaiken 2007; Visser, Mirabile 2004; Bohnr, Dickel 2011, viidatud Soolise võrdõiguslikkuse ... vahendusel).

Oxford Journal (2012) poolt kirjeldatud LaPiere uurimus 1934. aastast jagas hoiakute struktuuri kolmeks komponentideks:

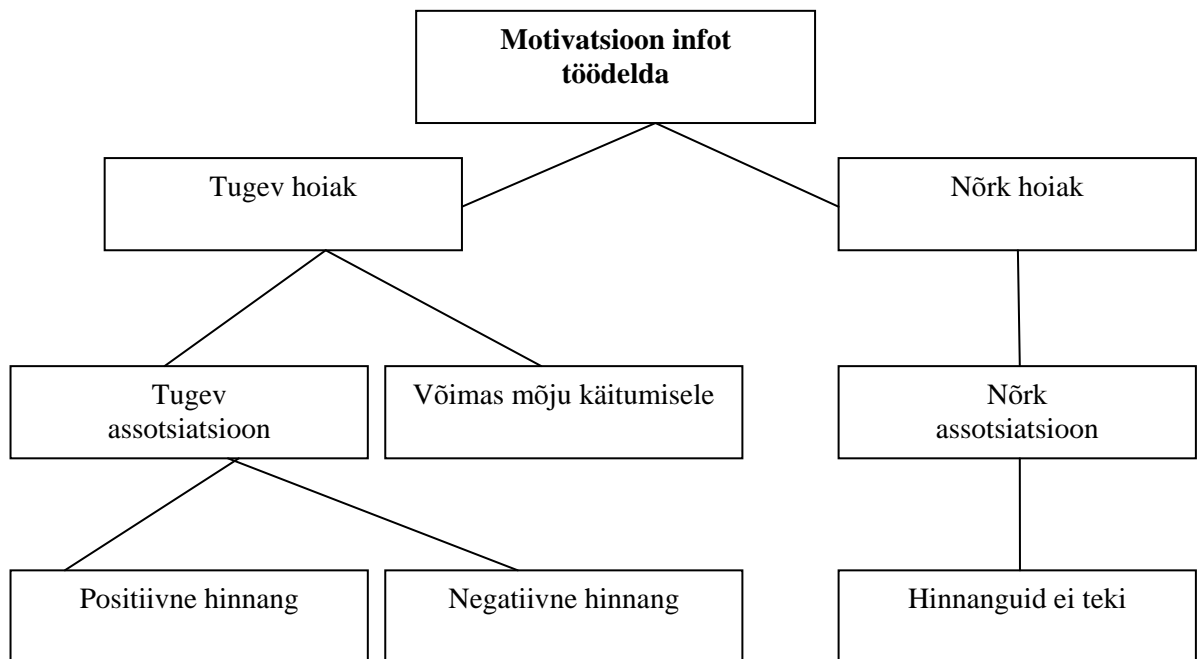
- 1) mõjutav komponent, mis hõlmab inimese tundeid ja emotsioone ning suhtumist objekti suhtes;
- 2) käitumise komponent, mis näitab, kuidas meie suhtumine mõjutab meie edasist käitumist;
- 3) kognitiivne komponent, mis hõlmab inimese usku ja teadmisi ning nendest on mõjutatud käitumine objekti suhtes.

Autori arvamuse kohaselt lähtuvad antud komponendid vaid isikust ning pole arvestatud keskkonna ja kogukonna mõjusid. Fishbein ja Ajzen põhjendatud tegutsemise teooria kohaselt on hoiakud õpitud eelsoodumused, reageerimaks püsivalt soodsal või ebasoodsal viisil antud objekti, isiku või sündmuse suhtes. Põhjendatud tegevuse teooria abil hinnatakse ühelt poolt, kuivõrd „tõsised“ või ihaldusväärsed võivad olla mingi käitumise tagajärjed ning kuivõrd teatud otsus või käitumine aitaks vältida tagajärgi ja teiselt poolt, kuivõrd reaalne on, et planeeritav käitumine või otsus viib tõesti soovitud tulemuseni. (Ajzen, Fishbein 2005) Kuuludes teatavasse ühiskonna või kogukonna gruppi, kiputakse hoiakuid kujundama mõjutatuna grupi arvamusest.

Hoiakud kujunevad käepärase info põhjal. Kui mõnest nähtusest kuuldakse või sellega isiklikult kokku puututakse, siis muutub see inimese jaoks piisavalt oluliseks, et selle kohta oma arvamus kujundada. Samas on ka hoiaku kujunemisel oluliseks osaks grupiprotsess, sest kuulutakse erinevatesse sotsiaalsetesse gruppidesse, nt perekonda, sõpruskonda või kollektiivi. Mida olulisem on indiviidi jaoks grupp, kuhu kuulutakse, seda lojaalsem ollakse antud grupi tavadele, reeglitele ja hoiakutele. Hoiakud muutuvad tugevamaks, kui need on sarnastes olukordades korduvalt käivitunud s.t, et olemasolevate hoiakute muutmise võib olla keeruline. Mida tugevam on olemasolev hoiak, seda suurema tõenäosusega keskendutakse kinnitavale infole juhul, kui peetakse vajalikuks oma hoiakuid kellelegi põhjendada. (Higgins 1996, viidatud Soolise võrdõiguslikkuse ... vahendusel). Autori jagab seisukohta, et inimesed lasevad oma arvamusi grupi poolt mõjutada ning grupi reeglitele ja hoiakutele ollakse lojaalsed.

Fazio (1990) on käitumist hoiakute suhtes kirjeldanud läbi *MODE (Motivation and opportunity act as determinants of spontaneous versus deliberative attitude-to-behavior*

protsess) mudeli. Mudeli kohaselt selleks, et hoiak ennustaks indiviidi käitumist, peab see konkreetses situatsioonis olema kättesaadav ning aktiveeruma. Motivatsiooni puudumisel või juhul, kui tunnetuslik võime on madal, on hoiakute aktiveerumine probleematailine. MODE mudeli kohaselt aktiveeruvad tugevad hoiakud ning hoiak on tugev juhul, kui mälus on tugev seos positiivse ja negatiivse hinnangu ning hoiaku objekti vahel. Tugeval hoiakul on suur mõju indiviidi käitumisele ning sellest võib kujuneda takistus uute teadmiste omandamisel. Nõrgad hoiakud, mis ei aktiveeru, ei avalda ka mõju inimese käitumisele. (Fazio 1990) Joonisel 2 on toodud autori tõlgendus MODE mudelist.



Joonis 2. MODE mudel (Fazio 1990, viidatud Ajzen, Fishbein 2005 vahendusel; autori koostatud).

Kui Zanna (1990: 99) on väitnud, et hoiak näitab, millist emotsiooni indiviid hoiaku objekti suhtes omab ning et emotsioon koosneb teadmistest ja tunnetusest, siis ka Boer ja Fischer (2013: 1114-1117) on seisukohal, et hoiakud ja sotsiaalsus on mõjutatud sellest, mida inimene oma elus oluliseks peab ehk hoiakud kujunevad väärtushinnangutest. Isikliku väärtuse hindamine on oluline selleks, et mõista suhtumist üldisesse heaolusse, õiglustundesse ja teistesse ühiskondlikesse probleemidesse.

Hoiakud on alati tulevikku suunatud ehk need mõjutavad indiviidi käitumist. Kui inimesed ei käitu vastavalt väljendatud hoiakutele, võib see olla põhjustatud vähemalt kahest tegurist - nad ei väljenda oma tegelikke hoiakuid avalikult ning lisaks avalikele hoiakutele on veel ka varjatud hoiakud. (Ajzen, Fishbein 2005; Bassili, Brown 2005) Seetõttu on ka autori hinnangul keeruline hoiakuid ning nendest tulenevat käitumist ette prognoosida.

Täht (2009) arvamuse kohaselt on hoiakud inimeste kestvad hinnangud sotsiaalse maailma erinevatele aspektidele, mida on väga raske mõõta. Väidetavalt kujundavad inimeste erinevaid hoiakuid sotsiaalse maailma taju ning suhted teiste inimestega. Osgood, Suci ja Tannenbaum (1957) teooria kohaselt on hoiakud eelsoodumused reageerimiseks, kuid erinevad teistest valmisolekuseisunditest selle poolest, et need on eelsoodumused hinnanguliseks reageeringuks. Kui inimene on kujundanud hoiaku objekti suhtes, siis on see autori hinnangul sõltuvuses isikuomadustest. Erinevad teadusharud on lähenenud hoiakute defineerimisele eri vaatenurkadest. Boer ja Fisher (2013) lähtuvad väärtushinnangutel kujunevatest hoiakutest. Kui nad uurisid väärtuste ja hoiakute seost, oli võimalik järeldada, et vastavas sotsiaalses ning kultuurilises kontekstis on hoiakud seotud ja ajendatud ootuspärasest käitumismustrist sotsiaalses keskkonnas. Uurimuse tulemused tõestasid, et hoiakute kujunemist mõjutavad sellised väärtushinnangud nagu õiglustunne, hoolivus ja sallivus, rikkumatuse tase ning autoriteet.

Markaki, Longhi (2013) ja Sides, Citrin (2007) teooria kohaselt kujunevad hoiakud psühholoogiliste karakteristikute põhjal. Inimese hinnangud on objektiivsed või tajutavad ning määravad negatiivse või positiivse arvamuse kujunemist. Hinnangute kujunemisel on olulisteks teguriteks ühelt poolt individuaalsed asjaolud, näiteks hinnatava objekti staatus, amet või vanus. Teiselt poolt kujundatakse oma arvamust lähtudes ühiskonna vajadustest ning hinnatakse objekti lähtudes kasulikkusest ühiskonnale. Autori arvamuse kohaselt pärinevad indiviidide hoiakud nende lapsepõlvest ja varajasest noorusest. Väärtushinnangud ning suhtumine teistesse inimestesse on seotud sellega, millised on olnud nendega kokkupuuted ning vastavalt positiivsetele või negatiivsetele kogemustele kujundatakse oma hoiakud, mida üldjuhul ei muudeta. Kuna tegemist võib olla üldistavate hinnangutega, mis on kujundatud teatud liiki grupi suhtes, ei tohi autori

arvamuse kohaselt lähtuda hoiakute kujundamisel ainult eelnevatest kogemustest, vaid tuleb arvestada ka olukordi ning hinnata fakte.

Hoiakud on inimese sotsialiseerumisel lahutamatu osa ning põhinevad meie kogemustel ja suhtlemisel teiste inimestega. Paljud hoiakud tulenevad inimeste otsest kokkupuutest ja kogemusest objektidega ning sotsiaalsest õppimise- ja tajumise teooriast. Otsene kokkupuude aitab kujundada arvamust, kui palju hinnatav objekt meeldib või ei meeldi. (Hogg, Vaughan 2010: 95)

Puudega inimesel on Banaji ja Prentice (1994) uuringute kohaselt enesehinnang ning hoiakud madalamad tavainimestest ning see omakorda toob kaasa teistest eemalehoidmise, enesesse tõmbumise ja võimalike probleemide vältimise, et endale mitte tähelepanu tõmmata. Negatiivne või madal enesehinnang on autori arvamuse kohaselt üks põhjustest, miks võetakse tõrjuv hoiak kellegi suhtes.

Saar Poll poolt teostatud uuring „Töövõimetoetuse seaduse mõjuanalüüs – eelhindamine“ raames uuriti muuhulgas inimeste arvamust töövõimekaoga inimeste osalemise kohta tööturul. Leiti, et ühiskonnas on levinud negatiivsed hoiakud töövõimekaoga ja puudega inimeste kohta. Vastajad tõid välja, et silmnähtava tervisehädaga inimesest hoitakse eemale; liikumispuuet seostatakse ebaõiglaselt vaimupuudega; pole harjutud arvestama puuetega inimestega, neid püütakse vältida. See kõik takistab aga töövõimekaoga inimestel end täisväärtusliku aktiivse ühiskonna liikmena tunda. Kõik algavat juba koolist, lapsepõlvest, sest tegelikult hoitakse ühtede või teiste kaitsmise eesmärgil töövõimekaoga inimesi tervetest lahus. (Töövõimetoetuse seaduse ... 2014: 149)

Inimesed peegeldavad tahtmatult oma meeleolu ja tundmusi väljapoole. Kui puudega inimene oma madala enesehinnangu tõttu laseb arvata, et tema puhul on tegemist tühise, tähtsusetu ja suhtlust vältiva inimesega, kaob kaaskodanikel tahtmine suhtlust alustada. Selle tagajärjel tekib tavainimesel hoiak, et puudega inimene on vähem väärtuslik ning temast tuleks eemale hoida. Saar Poll uuringust tuli veel välja, et visuaalselt nähtav, kehalist tegevusvabadust piirav puue tekitab kaaskodanike seas sageli ebameeldivat suhtumist ning eemalehoidmist (Töövõimetoetuse seaduse ... 2014: 148) Inimesed talletavad kogetu ja nähtu ning teadlikult või tahtmatult käituvad vastavalt. Samuti on Fazio (1986) oma uuringutes leidnud seosed inimese mälu ja hinnatava objekti vahel.

Kokkupuutel aktiveerub mälu automaatselt ning tekib tugev seos objekti ja hinnangu vahel. Selleks, et teha otsuseid, on vaja ratsionaalset mõtlemist, mis pole mõjutatud automaatsetest hinnangutest.

Autor jagab Fazio seisukohti, et automaatselt tekkiv hinnang puuetega inimeste suhtes on seotud eelneva kogemusega. Kui varasem kokkupuude on olnud positiivne, võib eeldada üldist positiivset hinnangut puudega kaastöötaja suhtes ning üldisemas plaanis tähendaks see, et ühiskond leiaks rohkem võimalusi töövõimekaoga inimeste tööle rakendamiseks. Negatiivse varasema kokkupuute korral võetakse autori arvamuse kohaselt sisse tõrjuv ning eemalehoidev hoiak.

Hoiakute muutuste aluseks on ühiskonnaülesed arengud, samas kui muutuste kiirust mõjutavad konkreetse ühiskonna kultuur ning institutsionaalne struktuur. Olulisel kohal on see, kuidas on reguleeritud ja korraldatud haridus, tööturg, milline on poliitiline süsteem ja kehtiv seadusandlus. (Soolise võrdõiguslikkuse ... 2014)

Puuetega inimesed on tihtipeale tööturul tõrjutud olukorras. Puuetega inimestesse on üldine suhtumine ja sotsiaalne aktsepteerimine eelarvamuste tõttu madal, puude tõttu võib olla piiratud töötaja tootlikkus ning puue võib viia töölt puudumiseni, mis omakorda vähendab sissetulekut. Samuti on takistuseks puuetega inimeste madalam haridustase konkureerimaks tööturul. (Longhi, Nicoletti, Platt 2010: 2) Kokkuvõtvalt on autori hinnangul hoiakuid mõjutavad tegurid pigem tunnetuslikud ja mõjutuslikud. Hinnangute andmisel toetutakse varasematele kogemustele, lastakse oma arvamust mõjutada grupi üldistest hoiakutest ning järgitakse varasemaid veendumusi.

Talvik (1995) uuris faktoreid, mis mõjutavad tavanoorte suhtumist puuetega noortesse ning uuringu läbiviimiseks konstrueeris suhtumise ja hoiakute mõõtmiseks skaalad. Suhtumist mõõtvate küsimuste koostamisel lähtus ta sellest, et inimene suhtub millessegi positiivselt või negatiivselt. Küsitluses kasutati väidetest koosnevat küsimustikku ning küsitletav andis jah/ei vastusega positiivse või negatiivse hinnangu:

- 1) Humanistlik suhtumine - seondub murega teiste heaolu pärast, inimene peab oluliseks demokraatlikke ideesid, võrdsust ning sotsiaalset õiglust, humanistliku suhtumisega inimesed on sotsiaalsete gruppide suhtes sallivad.

- 2) Protestantlik suhtumine - seondub konservatiivsuse ja etnotsentristmiga, inimese jaoks on olulised individualistlikud väärtused, töökus ning korraarmastus.
- 3) Etnotsentristlik suhtumine - peegeldab tendentsi suhtuda positiivselt kultuuriliselt sarnastesse ning tõrjuda „normaalsetest“ erinevaid, inimene omab negatiivseid hoiakuid võõraste gruppide suhtes ning positiivseid kujutelmi ja kuulekaid hoiakuid oma grupi suhtes.

Talvik (1995) leidis, et oluliselt on omavahel seotud etnotsentristlik ja protestantlik suhtumine. Suhtumist puuetega inimestesse mõjutavad väärtused ja hoiakud, mille ühiskond on omistanud ühele või teisele soorollile, sest vastanutest naised olid humanistlikuma suhtumisega kui mehed ning mehed olid protestantlikuma suhtumisega kui naised. Uuringu põhjal järeldati, et naised on meestest sallivamad või nad oskavad võrreldes meestega paremini demonstreerida enda tolerantust puuetega inimeste suhtes. Autor peab uuringut tähelepanuväärseks, sest tulemused näitavad naisi kui humanistlike põhimõtetega kandjaid. Kuigi Hogg ja Vaughan (2010) uuringu kohaselt tulenevad inimeste hinnangud otsesest kokkupuutest objektidega, on Talviku (1995) uurimuse tulemused näidanud ka soorolli olulisust hinnangute kujunemisel.

Autori arvamuse kohaselt on kaaskodanikud puuetega inimeste suhtes teadmiste puudumise tõttu ning mõjutatuna erinevatest keskkonna teguritest võtnud negatiivse hoiaku. Taoliste hoiakute tekkimise ja püsimise põhjuseks on puuduv teadlikkus, stereotüübid ning ajalooliselt püsiv negativism. Kuigi ühiskonna küpsuse näitajaks on tolerantne suhtumine tavanormidest erinevatesse inimestesse, ei piisa sallivuse kujunemiseks seadustest ning ettekirjutustest vaid muutuma peab suhtumine üleüldiselt.

2. UURING PUUETEGA TÖÖTAJATEGA SEOTUD HOIAKUTEST AS BIGBANK NÄITEL

2.1. ASi Bigbank, uurimismetoodika ja valimi tutvustus

Käesolevas alapunktis tutvustatakse ASi Bigbank, samuti antakse ülevaade valimist ning läbiviidud küsitluse metoodikast.

ASi Bigbank 2014. aasta majandusaasta aruandest (2014) võib välja lugeda, et tegemist on 1992. aastast Tartus tegevust alustanud laenudele spetsialiseerunud pangaga, mis pakub oma teenuseid lisaks Eestile filiaalidele Balti riikides, Soomes, Rootsis ja Hispaanias ning ülepiiriliste teenustena Saksamaal, Austrias ja Hollandis. Lisaks on ASil Bigbank tütarettevõtted Rüütli Majad OÜ, kelle põhitegevuseks on emaettevõtte tegevuseks vajaliku kinnisvara haldamine, järelmaksu pakkuv Kaupmehe Järelmaks OÜ ning kontsernis võlgade sissenõudmisega tegelev Balti Võlgade Sissenõudmise Keskus OÜ koos oma tütarettevõtetega Lätis ja Leedus. Ettevõttes oli 2014. aasta lõpus 452 töötajat, neist Eestis 199 töötajat.

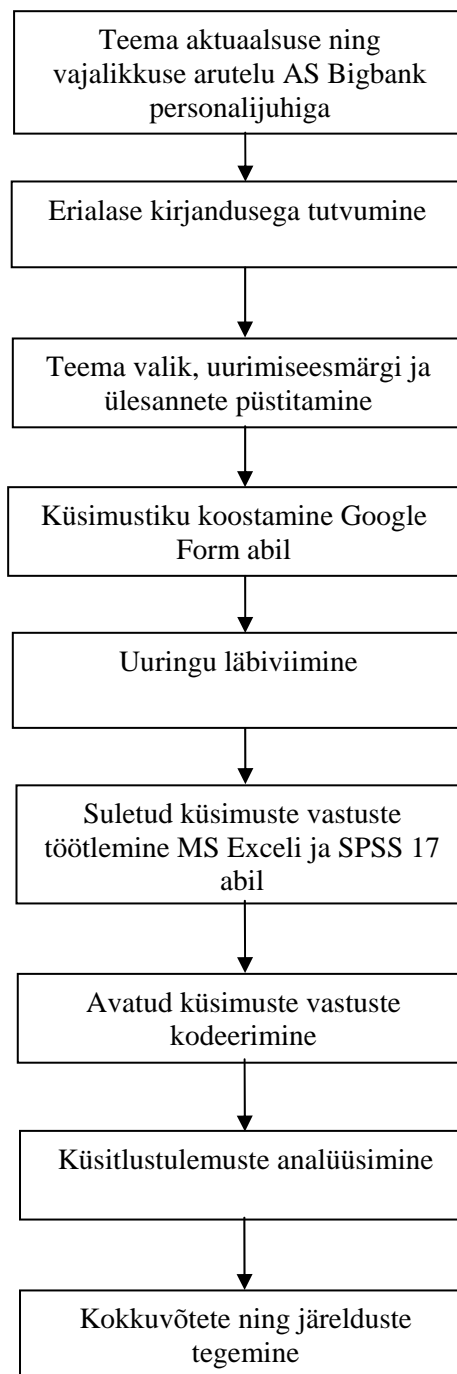
Ettevõtte on keskendunud eraisikute tarbimisfinantseerimisele ning strateegiate hulka kuulub kvaliteetse laenuportfelli kestlik kasv ning laenu andmisel lähtutakse klientide maksevõimest. Intressimäärade olulise langetamisega peetakse endi konkurentideks universaalpanku, mitte aga kiirlaenu pakkuvaid ettevõtteid. Samuti soovib ettevõtte anda oma panuse ühiskonna arengusse ning toetab sponsorlusprojektidena kultuuri, sporti ning paljulapselistele peredele suunatud tegevusi. Toetatud projektide hulka kuulub muuhulgas Tartu võrkpalliklubi sponsoreerimine, Bigbanki Suurperepäeva korraldamine paljulapselistele peredele ning iga-aastase heategevusliku koertenäituse toetamine kodutute loomade toetuseks. (AS Bigbank majandusaasta... 2014)

2014. aastal panustas AS Bigbank töötajate teadlikkuse ja pädevuse tõstmisesse võrreldes varasemate aastatega ligikaudu kolm korda rohkem vahendeid. Üle kogu kontserni

on korraldatud juhtimiskvaliteedi parendamine spetsiaalsete programmide abil - LEAN, Agile ja Disciplines of Execution ning lähtuvalt nendest programmidest väärtustatakse töötajate kaasamist otsustamisse ja töötajatele vastutuse andmist oma igapäevatöö korraldamiseks. Organisatsiooni juhtkond peab töötajate arvamust väga oluliseks – muuhulgas viidi koostöös TNSiga Emor läbi töötajate pühendumise ja rahulolu uuring ning saadud tulemuste põhjal võrreldi ASi Bigbank töötajate hinnanguid Euroopa riikide finants- ja teenindussektorite töötajate keskmiste hinnangutega. (AS Bigbank majandusaasta... 2014) Ettevõtte tegutseb Finantsinspektsiooni järeelvalve all ning võttes alates 2014. aastast oluliseks tegevuse eesmärgiks uue ärimudeli juurutamise, soovib AS Bigbank järgida ka vastutustundliku ettevõtluse põhimõtteid, sh puuetega inimestega arvestamine ning kõigile töötajatele võrdsete võimaluste tagamine.

Bakalaureusetöö valmis erinevates etappides (vt joonis 3), kus esmalt määratleti teema aktuaalsus ja arutati ettevõtte personalijuhiga uuringu olulisuse üle ning tutvuti erialase kirjandusega. Küsimustik (vt lisa 1), mis võimaldab koguda lühikese aja jooksul hulgaliselt struktureeritud informatsiooni, loodi *Google Form* abil. Küsimustik sisaldas nii avatud kui ka suletud küsimusi ning millega sooviti teada vastaja andmeid, antud töö teoreetilises osas käsitletud mõistete selgitusi vastaja vaatenurgast ning vastaja hinnanguid erinevatele väidetele, mis olid seotud puuetega inimeste tööhõivega, töökohal loodud tingimustega töövõimega ja hoiakutega. (vt tabel 3) Küsimustikus toodud väidetele paluti vastata, kasutades Likerti skaalat, kus vastajatel oli võimalus väljendada hoiakut skaalal 1 kuni 7 (1 = pole üldse nõus, s.t täielik mittenõustumine ning 7 = olen täiesti nõus, s.t täielik nõustumine).

Seejärel viidi läbi *online* küsitlus, kus küsimustiku link saadeti ASi Bigbank Eestis asuvatele töötajale e-maili teel. Elektroonilise uuringu eeliseks on vastaja mugavus, mis laseb valida sobiva aja küsitluse täitmiseks ning vastamisele keskendumiseks, samuti on anonüümse küsitluse puhul suurem tõenäosus saada vastajalt avameelseid vastuseid. Andmete töötlemiseks kasutati programme MS Excel ning SPSS 17. Tulemuste analüüsimise käigus toodi välja aritmeetiline keskmine, mood, standardhälve ning küsimuste omavaheliste seoste leidmiseks viidi läbi korrelatsioonanalüüs.



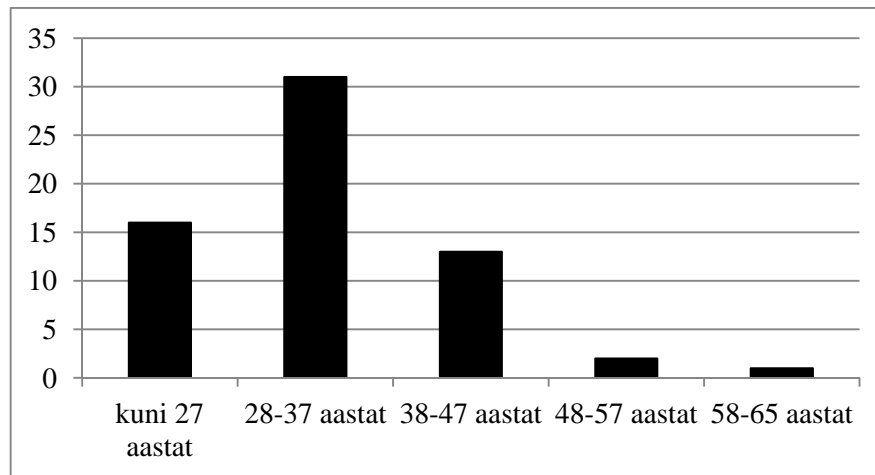
Joonis 3. Uuringu koostamise etapid (autori koostatud).

Tabel 3. Puuetega töötajatega seotud hoiakute küsitluses käsitletavad alateemad

Allikas	Alateema	Väide
Hogg, Vaughan (2010)	Kokkupuude puuetega inimestega	6. Puutun töövälisel ajal sageli kokku puuetega inimestega
		7. Oman varasemaid kokkupuuteid puuetega inimestega
		8. Olen varasemates töökogemustes olnud seotud puuetega inimestega
Brissenden (1998); Longhi, Nicoletti, Platt (2010)	Puuetega inimesed tööturul	9. Minu arvates ei peaks puudega inimene tööl käima
		10. Tööpakkumisi puuetega inimestele on vähe
AS Bigbank personalijuht (2015); Ajzen, Fishbein (2005)	Hoiakud ja eelarvamused	11. Minu jaoks pole oluline teadmine kaastöötaja erivajadusest või puudest
		12. Minu arvates on tööandja jaoks oluline enne töötaja tööle võtmist teada tema tervislikku seisukorda
Sapey (2010); Friend (2006)	Tingimuste loomine puuetega inimestele	13. Minu töökoha kõrval asuvat töökohta on võimalik kohandada puudega inimesele sobivaks
		14. Minu töökohas on loodud sobivad töötingimused erivajadusega või puudega inimesele
AS Bigbank personalijuht (2015); Tõnisson (2006); Friend (2006)	Puudega inimene kui kaastöötaja	15. Minu arvates suudab puudega kaastöötaja töötada minuga võrdsel tasemel
		16. Minu arvates takistab puudega kaastöötaja efektiivset töötamist
		17. Puudega inimene peab oma tervisliku seisukorra tõttu puuduma sagedamini töölt kui mina
Boer, Fisher (2013)	Hoiakud ja eelarvamused	18. Puudega töötaja tekitab kaastöötajatele lisakoormuse
		19. Minu lähimate kolleegide suhtumine puudega kaastöötajasse on pigem toetav

Allikas: autori koostatud.

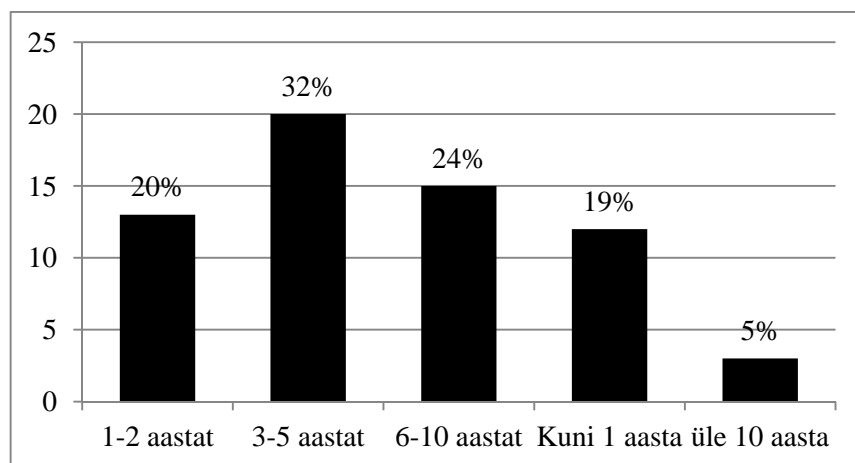
Küsitluse valimi moodustasid ASi Bigbank Eesti 199 töötajat, kelle hulgas on autorile teadaolevalt 5 puudega töötajat. Küsitlus viidi läbi ajavahemikul 09.-13.04.2015 ning edastati töötajatele e-maili teel. Vastuseid laekus 63 töötajalt, neist 15 olid mehed ja 48 naised, moodustades kogu valimist 31,66%. Kõige enam oli vastanuid (49%) vanusegrupis 28-37 eluaastat ning kõige vähem vastajaid (2%) vanusegrupis 58-65 eluaastat (vt joonis 4). Vanusegrupis üle 65 eluaasta polnud ühtki vastajat ning seda põhjusel, et küsitluse läbiviimise ajal ei töötanud ettevõttes ühtki pensioniealist töötajat.



Joonis 4. Uuringus osalejate jagunemine vanuse järgi (autori koostatud).

Uurimistulemustest selgus, et kõige aktiivsemad vastajad olid töötajad, kes oma ametiks ettevõttes olid märkinud spetsialist (64%). Järgnesid keskastme juhid (13%), tiimi juhid (9%), valdkonna juhid (8%), tippjuhid (3%) ning kategooria „muu“ (3%) küsitluses osalenutest, mille esindajate ametipositsiooniks oli märgitud müügiesindaja ja telefoni konsultant. Autori hinnangul klassifitseeruvad viimati nimetatud positsioonid kategooriasse spetsialist.

Tiimi juhil on üldjuhul mõned alluvad, kuid arvestades tööülesannetega seotud volitusi, ei klassifitseeru nad autori hinnangul uue töötaja värbamist otsustavate isikute hulka. Valdkonna ning keskastme juhid korraldavad tööd oma valdkonnas või osakonnas ning juhivad suuremat hulka inimesi. Samuti on valdkonna juhtidel, keskastme juhtidel ning tippjuhtidel volitused osaleda oma osakonna töötajate valimises. Kuna käesolevas bakalaureusetöös soovib autor teada nii tööandja kui kaastöötaja hoiakuid puuetega inimeste suhtes, üldistab autor tööandjaks keskastme, valdkonna ja tippjuhid. Tulemuste analüüsil grupeeriti kaastöötajaks 48 vastajat (76%) ning tööandjaks 15 vastajat (24%). Kõige enam (32%) oldi ettevõttes töötanud 3-5 aastat (vt joonis 5) ning kõige vähem (5%) oli vastajaid, kes on ettevõttes töötanud üle 10 aasta.



Joonis 5. Uuringus osalejate jagunemine tööstaaži järgi (autori koostatud).

Kokkuvõtvalt saab märkida, et vastajate aktiivsus küsitluse täitmisel oli kõrge. Autori hinnangul näitab see AS Bigbank töötajate elavat huvi antud teema vastu ning soovi teada saada kaastöötajate suhtumist puuetega inimestega seotud probleemide vastu. Järgnevas alapunktis tuuakse välja küsitluse analüüsi tulemused.

2.2. Puuetega töötajatega seotud küsitluses toodud väljendite analüüs, küsitluse tulemused ja järeldused

Küsitluse esimeses osas paluti vastajate arvamust erinevatele mõistetele, nagu „erivajadusega inimene“, „puudega inimene“, „eelarvamus“. Samuti paluti nimetada puuete liike ja selgitada väljendi „hoiak kellegi või millegi suhtes“ tähendust. Saadud andmed kodeeriti, kasutades selleks enimmainitud märksõnu. Erivajadustega inimeseks nimetati muuhulgas inimest, kes vajab igapäevategevustes vähemal või suuremal määral abi, kes vajab teistsuguseid tingimusi ühiskonnas toimetulekuks või isikut, kellel teatud funktsioonid ei tööta või esineb muid kõrvalekaldeid, nt:

„Erivajadus“ hõlmab nii puudega inimesi kui ka muid "erivajaduse" vorme, mis ei ole raviarutustes puude alla loetletud, aga selle inimese igapäevane elu või tööelu vajaks mõningaid ümberkorraldusi. Võib-olla saab mõningate meetmete abil seda erivajadust leevendatud ja isegi parandada või ravida. (Naine, spetsialist, vanuserühm 38-47aastat)

Mõningate vastajate hinnangul aga seostub väljendiga „erivajadus“ mingi inimesel oleva sõltuvusega või mitte hakkama saamisega, näiteks laste puhul õppimisega ja hüperaktiivsusega ning täiskasvanute puhul mitte lapsevanemaks olemisega hakkama saamisega. Samuti nimetati erinevust teistest töötajatest ja tavapärastest normidest või siis tavapärasest erilisemate vajadustega inimest, nt:

Erivajadusega inimene vajab mingil moel endale tuge - olgu see siis tugiisik, tugimeetod, mõni füüsiline töövahend või ruum. Selline inimene võib olla kas füüsilise või psüühilise erivajadusega, kuid ei pruugi. Ka meie mõistes geeniused on erivajadusega inimesed. See on inimene, kes on justkui on väljaspool ühiskonna tavalisi piire, mis on tobe, sest ühel või teisel moel on meil kõigil erivajadused. (Naine, valdkonna juht, vanuserühm 28-37aastat)

Osa küsitlusele vastanutest pidas aga erivajadusega inimene ja puudega inimene samatähenduslikeks. Arvati, et erivajadustega inimesed vajavad igapäevaelus vähemal või suuremal määral abi, samuti nimetati igapäevase eluga toimetulekuks erinevate abivahendite, näiteks ratastool, kargud, prillid kasutamist ning kohandatud töö- või kodukeskkonda koos abivahenditega:

„Erivajadustega inimene ei saa hakkama tavaolukorras ilma täiendavate abinõudeta, nt ratastooli puhul on vaja kaldteed ja mõne vaimse puude puhul vajab võibolla omaette ruumi vms.“ (Naine, spetsialist, vanuserühm 38-47aastat)

Küsitlusele vastanud iseloomustasid üldiselt „erivajadustega inimest“ kui mõningate toimingute jaoks abi vajavat isikut, kellel võib küll olla füüsilisi või psüühilisi kõrvalekaldeid, kuid kes saavad enamasti endaga hakkama. Mõningad vastajad ei osanud nimetada erinevust erivajadustega- ja puudega inimeste vahel, vaid pidasid neid samatähenduslikeks. Üldine hoiak väljendi „erivajadustega inimene“ suhtes on autori hinnangul positiivne, ei tähenda alati füüsilist või vaimset kõrvalekallet ning antud väljendit kasutatakse ka näiteks lühinägelike või istumiseks ergonoomilist tooli vajavate inimeste kohta.

Väljendile „puuetega inimene“ pakuti selgituseks, et isikul on kehalised või vaimsed defektid, inimese keha ei funktsioneeris samasuguselt tavaliste inimestega või et isiku

vaimne või füüsiline sooritus jääb tema eripära tõttu keskmisele sooritusele oluliselt alla. Samuti nimetati, et puude puhul on tegemist meditsiinilise probleemiga:

„Tavapärasest madalama spetsiifilise võimekusega inimene, tihti seotult meditsiiniliste näidustega, mis piiravad tema võimekust osaleda teistega samadel alusel ühiskonna toimimisel ja/või eraelus.“ (Mees, valdkonnajuht, vanuserühm 38-47aastat)

Veel nimetati, et puudega inimene vajab oma igapäevases elus ekstra abi nii riietumisel, söömisel ja enese eest hoolitsemisel kui ka elatise teenimisel ning, et puuetega inimeste puhul on nende puudus visuaalsel vaatlusel näha:

„Puuetega inimene pole võimeline tegema füüsiliselt mingeid asju või on nende tegemine raskendatud tulenevalt tema füsioloogilistest erinevustest. Sama kehtib ka vaimse erinevuse kohta. Mõistab ja mõtleb asjadest erinevalt, on raske uusi teadmisi omandada ja kinnistada jms.“ (Naine, spetsialist, vanuserühm 28-37aastat)

Mõned vastajatest olid arvamusel, et puuetega inimene ei vaja tulenevalt puude astmest otseselt kõrvalist abi, samuti pakuti, et tegemist on tervisliku seisundi kergema nähtusega ning et puue ei pea viitama alati erivajadusele vaid, et puuetega inimesed võivad olenevalt puude raskusastmest hakkama saada ka iseseisvalt. Mitmed vastajad olid arvamusel, et puuetega inimest võib klassifitseerida erivajadustega inimeseks, kellel on teatud asjaoludel raske täita tervete inimeste jaoks võimetekohaseid funktsioone:

„See on justkui sama tähendusega, mis erivajadusega inimene, kuid siiski erinev. Puudega inimese mõistel on negatiivne konnotatsioon. Puue võrdub justkui mingi haigus või mingi asi, mis on justkui inimese juures valesti. Kuid puue on meditsiiniline termin, mis meie ühiskonnas vähemalt on halvamaiguline.“ (Naine, valdkonna juht, vanuserühm 28-37aastat)

Kokkuvõtvalt võib öelda, et kui teoreetilises käsitluses lähtutakse puudest kui ühiskonnast tulenevast probleemist, siis küsitluses osalejate hinnangul on tegemist isikust tuleneva meditsiinilise probleemiga (vt tabel 4).

Tabel 4. Puue teoreetilises käsitluses ja küsitluses osalejate hinnangul

Puue teoreetilises käsitluses	Puue vastajate käsitluses
<ul style="list-style-type: none"> • tegutsemispiirangutega isik • vaimne või füüsiline piiratus • puude raskus sõltub ümbritsevast keskkonnast • meditsiiniliselt diagnoositav • ühiskonna hoiakute ja suhtumise probleem • häiritud on osalemine ühiskonnaelus • füsioloogilise või psüühilise struktuuri muutus 	<ul style="list-style-type: none"> • kehaline või vaimne defekt • tavapärasest erilisemad vajadused • kaasinimeste abi ja toetust vajav • püsiv haigus, mis raskendab igapäevaelu • keha funktsioneerimine on häiritud • negatiivne meditsiiniline termin • tavapärasest madalama spetsiifilise võimekusega • meditsiiniliselt diagnoositav

Allikas: autori koostatud.

Küsitluses osalejatel paluti nimetada ka puude liike (vt tabel 5), kus enim nimetati kõne-, kuulmis-, nägemis-, liikumis- ja vaimupuuet ning viie vastaja arvamuse kohaselt on puuete liigid kerge, raske ning keskmine. Autori hinnangul on vastajate seas puude liikide (vt alapunkt 1.2) kohta teadlikkus olemas.

Tabel 5. Uuringus osalenute poolt nimetatud puuete liigid

Nimetatud puuete liigid	Vastajate arv
Kõnepuue, kuulmispuue, nägemispuue, liikumispuue, vaimupuue	23
Füüsiline, psüühiline	10
Kerge, raske, keskmine	5
Liikumis-, nägemis-, kuulmispuue	3
Füüsiline, vaimne, emotsionaalne puue	3
Pime, kurt, tumm, ratastoolis (halvatud, jäsemed (osaliselt) amputeeritud), downi sündroomiga, vaimselt alaarenenud, kehaliselt alaarenenud, autism	3
Ei teagi	2
Vaimsed ja füüsilised, motoorikaga seotud nt Parkinsoni tõbi, Stephen Hawking'ul Lou Gehrigsi haigus	1

Allikas: autori koostatud.

Veel paluti küsitluses osalejatel selgitada, mida nende jaoks tähendab „hoiak kellegi või millegi suhtes“. Hoiakuid peeti otsuste tegemisel, käitumisel ja suhtlemisel mõjutavaks arvamuseks või meelsuseks, samuti positiivseks või negatiivseks hinnanguliseks suhtumiseks. Veel nimetati hoiakut kui vaimset häälestatust objekti või nähtuse suhtes või hinnangulist seisukohta kellegi suhtes:

„Hoiak kellegi või millegi suhtes - negatiivne, positiivne või neutraalne. Arvamus, teadmine või teadmatus kellegi või millegi suhtes. Kui inimestel pole kokkupuudet erivajadustega või puuetega inimestega, siis võib kergesti tekkida eelarvamused millestki või kellestki. Arvatavasti on põhjus kartus teadmuses, kuidas peaks nendega suhtlema.“ (Naine, spetsialist, vanuserühm kuni 27 aastat)

Mitmed vastajad nimetasid hoiakuks eelarvamust, sisemist põhimõttelist veendumust, reaalsel kogemusel mittepõhinevat eeldust kellegi võimekuse või oskuste suhtes. Samuti nimetati hoiakuks emotsionaalset meelestatust, mis võib väljenduda nii kehakeeles kui verbaalselt:

„Hoiak võib olla nii negatiivne kui ka positiivne ja tegemist on tavaliselt stereotüübiga. Sa käitud nii või teisiti, sest sulle tundub midagi. Tundub, kuid see ei tähenda, et nii on. Miks tundub? Sest sa oled eelarvamustega, sa oled ehk meediast selliste hoiakute kohta lugenud, mõni pereliige või lähedane on sind mõjutanud jne. Hoiakute tekitajaid on mitmeid.“ (Naine, valdkonna juht, vanuserühm 28-37 aastat)

Autori hinnangul oldi vastajate hulgas valdavalt üksmeelel, et hoiakute puhul on tegemist eelarvamusega, mis on kujundatud varasema kogemuse või kuulutava grupi mõjustustega (vt alapunkt 1.3) ning et hoiakud võivad olla vastavalt eelnevatele kogemustele positiivsed või negatiivsed.

Küsitluses paluti veel selgitada, mis seostub vastaja jaoks sõnaga „eelarvamus“. Arvati, et eelarvamus on varasemas elus tekkinud veendumus mõne teguri või fakti kohta, vaatluse või kuuldu põhjal tehtud järeldused, millest tulenevalt käitutakse sellest lähtuvalt või eelneva tegeliku kogemuse puudumisel ikkagi negatiivne. Samuti pakuti, et see veendumus võib olla negatiivne ning et toetudes ebapiisavale informatsioonile on kujundatud stereotüüpne hoiak kellegi või millegi suhtes:

„Arvamus, mis on kujunenud reaalse kokkupuuteta subjektiivsete isiklike või seltskonna/ühiskonna arvamuste põhjal ilma tegelikku informatsiooni ja fakte või kokkupuudet omamata.“ (Naine, spetsialist, vanuserühm 28-37 aastat)

Mitmed vastajad nimetasid eelarvamust kui negatiivset hinnangut, mis on tekkinud varasemate kogemuste ja kuulduste põhjal, ilma reaalse kokkupuuteta subjektiivsete

isiklike või ühiskonna arvamuste põhjal loodud ettekujutus. Samuti märgiti, et tegemist on negatiivse alatooniga ennatliku mõttemaailma kujundamisega lähtudes erinevatest kanalitest saadud infokildudest:

„Eelarvamus - isiklik kokkupuude puudub millegi või kellegagi, kuid keegi on öelnud midagi negatiivset selle kohta, mistõttu see arvamus kandub automaatselt üle, ilma et peaks isiklikku kokkupuudet looma. Sama võib muidugi olla ka positiivse ütlemisega, kuid tundub, et eelarvamus seondub pigem negatiivsete asjadega.“ (Naine, spetsialist, vanuserühm kuni 27 aastat)

Valdavalt oldi vastajate hulgas üksmeelel, et eelarvamusel tekivad kusagilt kuuldu, kellegi teise poolt öeldu või eelneva isikliku kogemuse põhjal. Samuti arvas enamus vastajatest, et eelarvamus on pigem negatiivne hoiak või teadmine millegi või kellegi suhtes, kuigi otseselt ei olda kokku puutunud. Autori arvamusel kohaselt oldi teadlikud väljendi „eelarvamus“ tähendusest ning suur hulk vastajaid pidas seda negatiivse alatooniga väljendiks.

Vastavalt Zanna (1990) poolt toodule (vt alapunkt 2.1) kujunevad hoiakud inimestel nende varasemate kogemuste põhjal objekti suhtes ning seetõttu soovis autor teada vastajate igapäevast seost puuetega inimestega, samuti vastajapoolseid arvamusi seoses puuetega inimeste tööhõivega ning suhtumist puuetega inimesesse kui kaastöötajasse. Vastavalt tabelis 4 toodud moodile, ei puutu vastajad töövälisel ajal just sageli kokku puuetega inimestega ega oma ka varasemat töökogemust puuetega inimestega.

Küsitluses osalejad on suures osas arvamusel, et puuetega inimesed peaksid tööl käima (vt alapunkt 1.1), kuid nende jaoks on hetkel liiga vähe tööpakkumisi. Samuti esines vastajate hulgas nõusolek kõige sagedamini väitele „Tööandja jaoks on oluline enne töötaja tööle võtmist teada tema tervislikku seisukorda“. Kui vastajad hindasid oma töökoha kõrval asuva töökoha võimalikkust kohandada see puuetega inimesele jaoks sobivaks, siis oldi kõige vähem nõus sellega, et töökohas on juba loodud sobivad tingimused puuetega inimestele. Väitele „Minu lähimate kolleegide suhtumine puuetega kaastöötajasse on pigem toetav“ vastati mitmel korral, et pole omavahel sellel teemal vesteldud ning ei olda kursis oma töökaaslase hoiakutega. Siiski tõdeti, et arvestades kolleegide tolerantust, on nende hoiak puuetega inimeste suhtes pigem soosiv. Väitele

„Minu arvates takistab puudega kaastöötaja efektiivset töötamist“ on moodi järgi (vt tabel 6) kõige sagedamini vastatud – „pole väitega üldse nõus“, kuid moodi esinemissagedusest (26) võib näha, et vastajate hulgas omatakse mingil määral vastupidist hoiakut (vt alapunkt 1.3) ning arvamust.

Tabel 6. Uuringus osalenute hinnangud väidetele (mood ja selle esinemissagedus)

Väide	Mood	Esinemissagedus
6. Puutun töövälisel ajal sageli kokku puuetega inimestega	2	24
7. Oman varasemaid kokkupuuteid puuetega inimestega	7	15
8. Olen varasemates töökogemustes olnud seotud puuetega inimestega	1	34
9. Minu arvates ei peaks puudega inimene tööle käima	1	47
10. Tööpakkumisi puuetega inimestele on vähe	7	29
11. Minu jaoks pole oluline teadmine kaastöötaja erivajadusest või puudest	4	12
12. Minu arvates on tööandja jaoks oluline enne töötaja tööle võtmist teada tema tervislikku seisukorda	7	19
13. Minu töökoha kõrval asuvat töökohta on võimalik kohandada puudega inimesele sobivaks	7	21
14. Minu töökohas on loodud sobivad töötingimused erivajadusega või puudega inimesele	1	23
15. Minu arvates suudab puudega kaastöötaja töötada minuga võrdsel tasemel	7	17
16. Minu arvates takistab puudega kaastöötaja efektiivset töötamist	1	26
17. Puudega inimene peab oma tervisliku seisukorra tõttu puuduma sagedamini töölt kui mina	2	14
18. Puudega töötaja tekitab kaastöötajatele lisakoormuse	1	18
19. Minu lähimate kolleegide suhtumine puudega kaastöötajasse on pigem toetav	4	24

Allikas: autori koostatud.

Autor pidas oluliseks hinnata ka vastuseid aritmeetilise keskmise ning standardhälbe kaudu. Kui moodi järgi oldi kõige enam täielikult nõus väitega „Oman varasemaid kokkupuuteid puuetega inimestega“, siis tabelist 7 selgub, et antud väite aritmeetilise keskmise järgi on vastajate kokkupuude puuetega inimestega töövälisel ajal keskmine. Samuti esineb erinevusi moodi ning aritmeetilise keskmise vahel väite juures „Minu arvates suudab puudega kaastöötaja töötada minuga võrdsel tasemel“, kus antud väite mood oli 7 ehk oldi väitega täiesti nõus, kuid väite aritmeetiline keskmine on 3,29, s.t väitega ollakse keskmisest vähem nõus. Autori arvamuse kohaselt võib antud vastustest järeldada, et vastajad on andnud hinnangud (vt. alapunkt 1.3), lähtudes mitte isiklikest kogemustest vaid eelarvamustest ning hoiakutest. Väite „Puudega inimene peab oma

tervisliku seisukorra tõttu puuduma sagedamini töölt kui mina“ (vt alapunkt 1.1) aritmeetiline keskmine 3,46 näitab, et vastajate arvamused on antud küsimuses jagunenud valdavalt pooleks.

Tabel 7. Uuringus osalenute hinnangud väidetele (aritmeetiline keskmine ja standardhälve)

Väide	Aritmeetiline keskmine	Standardhälve
6. Puutun töövälisel ajal sageli kokku puuetega inimestega	2,24	1,54
7. Oman varasemaid kokkupuuteid puuetega inimestega	4,03	2,29
8. Olen varasemates töökogemustes olnud seotud puuetega inimestega	2,48	2,18
9. Minu arvates ei peaks puudega inimene tööl käima	1,84	1,76
10. Tööpakkumisi puuetega inimestele on vähe	5,68	1,74
11. Minu jaoks pole oluline teadmine kaastöötaja erivajadusest või puudest	3,86	1,84
12. Minu arvates on tööandja jaoks oluline enne töötaja tööle võtmist teada tema tervislikku seisukorda	5,57	1,36
13. Minu töökoha kõrval asuvat töökohta on võimalik kohandada puudega inimesele sobivaks	5,0	1,98
14. Minu töökohas on loodud sobivad töötingimused erivajadusega või puudega inimesele	2,37	1,47
15. Minu arvates suudab puudega kaastöötaja töötada minuga võrdsel tasemel	3,29	1,49
16. Minu arvates takistab puudega kaastöötaja efektiivset töötamist	2,17	1,40
17. Puudega inimene peab oma tervisliku seisukorra tõttu puuduma sagedamini töölt kui mina	3,46	1,76
18. Puudega töötaja tekitab kaastöötajatele lisakoormuse	2,83	1,73
19. Minu lähimate kolleegide suhtumine puudega kaastöötajasse on pigem toetav	4,97	1,23

Allikas: autori koostatud.

Autor leidis ka väidete standardhälbe. Tegemist on hajuvuse näitajaga, mis arvestab kõiki vaatlustulemusi, näidates, kui palju erinevad üksikud tulemused keskmisest. Standardhälve on seda suurem, mida suurem on hajuvus. Tabelist 7 võib näha, et standardhälve on veidi kõrgem väidetele „Oman varasemaid kokkupuuteid puuetega inimestega“ (2,29) ning „Olen varasemates töökogemustes olnud seotud puuetega inimestega“ (2,18). Ülejäänud küsimuste standardhälve jääb vahemikku 1,23 kuni 1,98 ning autori järelduste kohaselt näitab see vastuste väikest hajuvust.

Seoste kontrollimiseks kasutati korrelatsioonianalüüsi, mille käigus leitud korrelatsioonikordajat mõõdetakse vahemikus -1 kuni 1 ning mida kõrgem on antud kordaja väärtus, seda tugevam on seos. Nõrk seos on juhul, kui kordaja on väiksem kui 0,39. Mõõdukas seos jääb vahemikku 0,40-0,59 ning kui kordaja on vahemikus 0,60-0,79, on tegemist tugeva seosega. Kordaja, mille väärtus on suurem kui 0,80, näitab väga tugevat seost. (Spearman's Correlation 2014) Korrelatsioonikordajana kasutati Spearmani kordajat, kuna üks või mõlemad tunnused on järjestustunnused ning olulisuse nivoo on 0,05.

Autor uuris seoseid vastaja ameti ning esitatud väidete vahel (vt tabel 8). Vastaja ameti ja väite „Puudega töötaja tekitab kaastöötajatele lisakoormuse“ vahel on nõrk positiivne seos (0,131) olulisusnivool 0,05 ehk kõrgemal ametipositsioonil olevate vastajate arvates tekitab puuetega töötaja teistele lisakoormust. Samas võis täheldada nõrka positiivset seost ameti ja väite „Minu arvates suudab puudega kaastöötaja töötada minuga võrdsel tasemel“ (0,180) vahel ehk vastupidine arvamus eelnevalt leitud seosele.

Tabel 8. Väidete korrelatsiooniseosed ametiga

Väide	Amet
6. Puutun töövälisel ajal sageli kokku puuetega inimestega	-0,098
7. Oman varasemaid kokkupuuteid puuetega inimestega	-0,002
8. Olen varasemates töökogemustes olnud seotud puuetega inimestega	0,055
9. Minu arvates ei peaks puudega inimene tööl käima	-0,001
10. Tööpakkumisi puuetega inimestele on vähe	-0,007
11. Minu jaoks pole oluline teadmine kaastöötaja erivajadusest või puudest	-0,064
12. Minu arvates on tööandja jaoks oluline enne töötaja tööle võtmist teada tema tervislikku seisukorda	0,093
13. Minu töökoha kõrval asuvat töökohta on võimalik kohandada puudega inimesele sobivaks	0,087
14. Minu töökohas on loodud sobivad töötingimused erivajadusega või puudega inimesele	-0,009
15. Minu arvates suudab puudega kaastöötaja töötada minuga võrdsel tasemel	0,180
16. Minu arvates takistab puudega kaastöötaja efektiivset töötamist	-0,028
17. Puudega inimene peab oma tervisliku seisukorra tõttu puuduma sagedamini töölt kui mina	-0,207
18. Puudega töötaja tekitab kaastöötajatele lisakoormuse	0,131
19. Minu lähimate kolleegide suhtumine puudega kaastöötajasse on pigem toetav	-0,025

Märkus: olulisuse nivoo 0,05.

Allikas: autori koostatud.

Selgitamaks välja, millistel ametipositsioonil olevate vastajate hinnangute põhjal seosed on tekkinud, uuris autor väitele „Puudega töötaja tekitab kaastöötajatele lisakoormuse“ tipp-,

keskastme-, ja valdkonnajuhtide poolt antud vastuseid, käsitledes neid kui ettevõtte juhtide arvamusi. Küsitlusele vastanud 4,8% juhtide arvates tekitab puudega töötaja kaastöötajatele pigem lisakoormust, juhtidest 12,7% arvas, et puudega töötaja pigem ei tekita lisakoormust ning 6,3% jäid neutraalseks, andes küsitluses olnud skaalal kõige keskmise hinnangu. Kuigi erinevalt juhtidest mainis päris suur hulka (14,3%) tiimi juhte, spetsialiste ja teiste juhtimisega mitteseotud kaastöötajaid, et puudega töötaja tekitab kaastöötajatele lisakoormust, arvas siiski ka nendest enamus (55,6%), et lisakoormust ei teki. Kokkuvõtvalt võib öelda, et nii tööandja kui ka kaastöötajad jagavad arvamust, et puudega töötaja ei tekita kaastöötajatele lisakoormust.

Järgnevalt uuriti, kas küsitluses osalejate sugu on vastajate hinnangutega seotud, tuginedes Talviku (1995) uurimusele, mille kohaselt naised on humanistlikumad kui mehed ning seetõttu omavad positiivsemaid hoiakuid puuetega inimeste suhtes. Käesolevas uuringus seoseid soo ning hoiakute vahel ei leitud. Vastavalt tabelis 9 toodud andmetele võib aga näha nõrka seost küsitluses osalenute vanuse ja väite „Puutun töövälisel ajal sageli kokku puuetega inimestega“ (0,379) vahel.

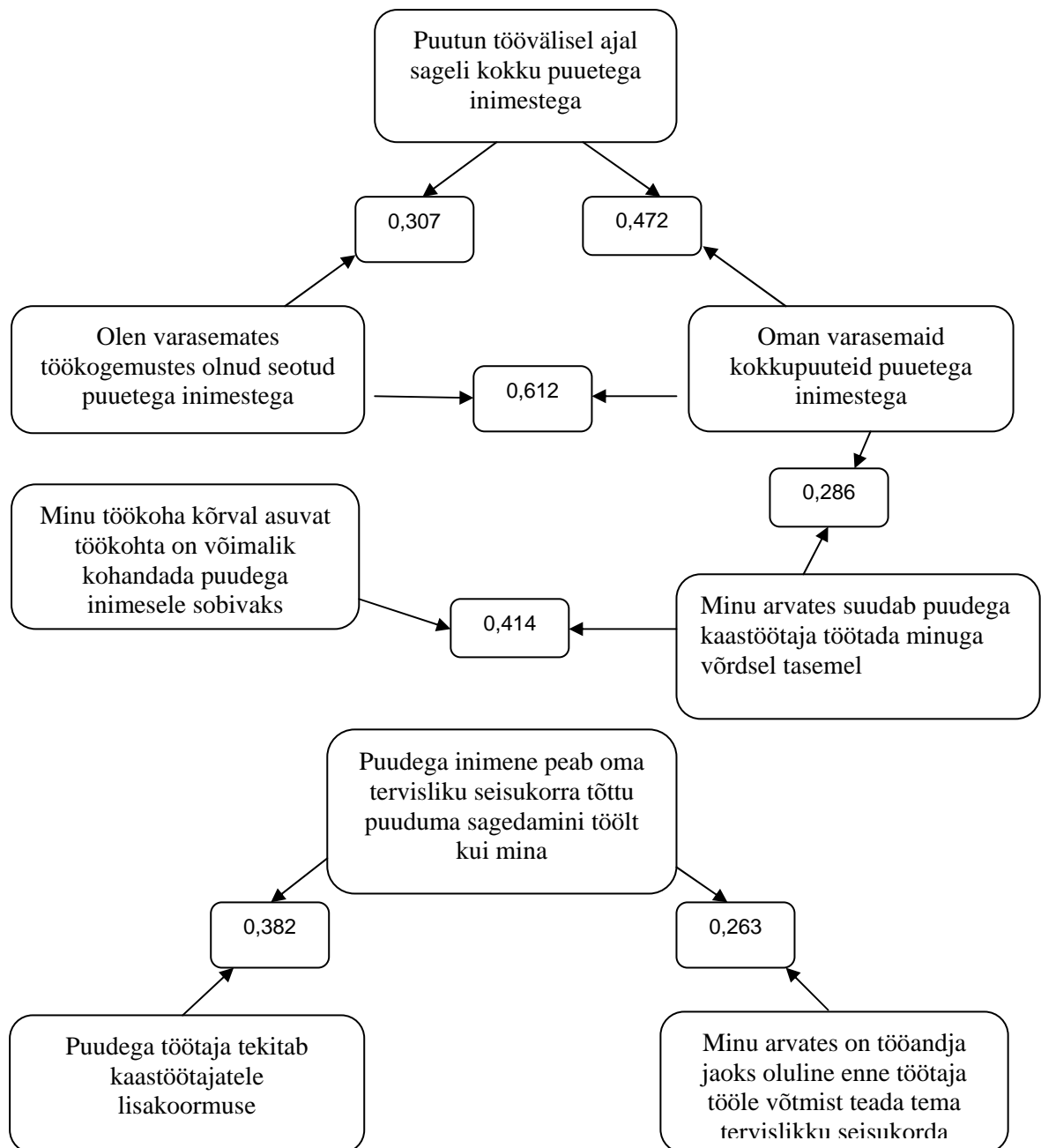
Tabel 9. Väidete korrelatsiooniseosed vanusega

Väide	Vanus
6. Puutun töövälisel ajal sageli kokku puuetega inimestega	0,379
7. Oman varasemaid kokkupuuteid puuetega inimestega	0,084
8. Olen varasemates töökogemustes olnud seotud puuetega inimestega	0,154
9. Minu arvates ei peaks puudega inimene tööl käima	0,074
10. Tööpakkumisi puuetega inimestele on vähe	-0,010
11. Minu jaoks pole oluline teadmine kaastöötaja erivajadusest või puudest	-0,104
12. Minu arvates on tööandja jaoks oluline enne töötaja tööle võtmist teada tema tervislikku seisukorda	0,040
13. Minu töökoha kõrval asuvat töökohta on võimalik kohandada puudega inimesele sobivaks	0,095
14. Minu töökohas on loodud sobivad töötingimused erivajadusega või puudega inimesele	0,072
15. Minu arvates suudab puudega kaastöötaja töötada minuga võrdsel tasemel	0,135
16. Minu arvates takistab puudega kaastöötaja efektiivset töötamist	-0,168
17. Puudega inimene peab oma tervisliku seisukorra tõttu puuduma sagedamini töölt kui mina	-0,147
18. Puudega töötaja tekitab kaastöötajatele lisakoormuse	-0,017
19. Minu lähimate kolleegide suhtumine puudega kaastöötajasse on pigem toetav	0,218

Märkus: olulisuse nivoo 0,05.

Allikas: autori koostatud.

Antud seosest saab järeldada, et kuna vastajatel on varasem kokkupuude puuetega inimestega, siis sellest tingituna suhtutakse neisse tolerantsemalt. Sellist järeldust kinnitab ka korrelatsioonanalüüs (vt. joonis 6), milles võib näha keskmise tugevusega seoseid väidete vahel „Oman varasemaid kokkupuuteid puuetega inimestega“ ja „Puutunud töövälisel ajal sageli kokku puuetega inimestega“ (0,472) ning väidete vahel „Oman varasemaid kokkupuuteid puuetega inimestega“ ja „Olen varasemates töökogemustes olnud seotud puuetega inimestega“ (0,612).



Joonis 6. Väidete vaheliste seoste ($r > 0,3$) korrelatsioonid (autori koostatud).

Veel uuris autor vastajate hinnanguid ametite lõikes väitele „Minu arvates suudab puudega kaastöötaja töötada minuga võrdsel tasemel“. Juhtidest 3,2% polnud antud väitega nõus, väitega nõustus 17,5% ning neutraalseks jäi 3,2% vastanud juhtidest. Kaastöötajatest vaid 9,5% hinnangul ei suuda puudega töötaja teistega võrdsel tasemel tööd teha, enamuse kaastöötajatest oli väitega nõus. Autori hinnangul näitab kaastöötajate positiivne hoiak valmisolekut töötada puudega kolleegiga võrdselt pööramata tema eripärale tähelepanu.

Kokkuvõtteks võib öelda, et üldine hoiak puuetega inimestesse on küsitluses osalenud AS Bigbank Eesti töötajatel positiivne. Varasemalt omatakse puuetega inimestega isiklikke kokkupuuteid ning autori hinnangul aitab see kujundada hoiakuid puuetega inimeste suhtes. Nii tööandjate kui ka kaastöötajate seas ollakse pigem veendunud, et puudega inimene suudab töötada teistega võrdsel tasemel ning ei tekita kaastöötajatele lisakoormust. Kuigi vastajate hinnangul on nende töökoha kõrval olevat töökohta võimalik kohandada puudega töötaja vajadusteks, siis olemasolevad tingimused puuetega inimeste hõivet ei toeta. Samuti oldi arvamusel, et puudega inimene peaks tööl käima, kuid tööpakkumisi neile on väga vähe.

KOKKUVÕTE

Puuetega inimestega seotud küsimused ja probleemid puudutavad paljusid inimesi - isiklik tutvusringkond, massimeedia, ajakirjandus, erinevad asutused ja kauplused on vaid mõned võimalused, kus puututakse kokku puuetega inimestega.

Puuetega inimesed soovivad sarnaselt tervete inimestega olla majanduslikult iseseisvad ning tunda end vajalikuna. Tahtes ja suutes töötada, tähendab see kõigi nende vajaduste täitmist. Kui aga tööandjad pole loonud puudega inimesele võimalusi tööd teha ning uute töötajate otsingul eelistatakse terveid inimesi, on tegemist diskrimineerimisega, kuid vastavalt Eesti Vabariigi põhiseadusele on kõik inimesed seaduse ees võrdsed ning kedagi ei tohi diskrimineerida tema eripära tõttu.

Käesoleva bakalaureusetöö autor viis läbi küsitluse, milles esitatud väited puudutasid varasemaid kokkupuuteid puuetega inimestega, vastajate hinnanguid puuetega inimeste töötamise võimaluste kohta ning hinnanguid puudega töötaja efektiivsuse kohta. Samuti sooviti teada erinevate terminite tähendust vastaja jaoks. Termineid „erivajadusega inimene“ ning „puudega inimene“ tõlgendati erinevalt. Kui mõne vastaja arvamuse kohaselt oli tegemist samatähenduslike väljenditega, siis mitmed vastajad pidasid „erivajadustega inimest“ väiksema tervislikust seisukorrast põhjustatud kõrvalekaldega ning vähemat kõrvalist abi vajavana kui „puudega inimene“. Samuti oli vastajate üldine hoiak „erivajadusega inimese“ suhtes positiivsem kui „puudega inimese“ suhtes.

Veel paluti küsitluses osalejatel selgitada väljendeid „eelarvamus“ ning „hoiak kellegi või millegi suhtes“. Vastajate hinnangul kujundavad eelarvamusi, mis võivad olla positiivsed, negatiivsed või neutraalsed, varasemad kogemused ja kuuldused. Suur hulk vastajaid oli veendunud, et eelarvamused kujundatakse vaatluse või kuuldu põhjal ning sarnaselt hoiakutega on tegemist pigem negatiivse alatooniga väljendiga.

Kui vastajad olid suhteliselt üksmeelselt nõus, et tööpakkumisi puuetega inimestele on vähe, siis aritmeetilise keskmise näitas, et vastajate arvamuse kohaselt ei ole puudega kaastöötaja suuteline töötama tervete inimestega samal tasemel. Uurides erinevatel ametipositsioonidel olevate inimeste personaalseid vastuseid, järeldab autor üldist positiivset hoiakut puudega töötaja suhtes. Nii tööandja kui ka kaastöötajate hinnangul pole puudega töötaja näol tegemist lisakoormusega ning puuetega inimesed ei takista teistel efektiivselt töötamist.

Puuetega inimeste osalemine tööturul on äärmiselt oluline teema ning sageli võivad puudega inimesele tööle kandideerimisel takistuseks saada just kaastöötajate või tööandja negatiivsed hoiakud ja eelarvamused. Lähtuvalt isiklikust kogemusest kujundatakse arvamus kellegi või millegi kohta. Küsitluse tulemustest selgus, et vastajad omasid eelnevalt kokkupuuteid puuetega inimestega ning autori arvamuse kohaselt on varasemad kogemused aidanud kujundada positiivset suhtumist puudega töötaja kui kaastöötaja suhtes.

Kokkuvõtvalt saab autor teha järelduse, et AS Bigbank tööandja ning kaastöötajate suhtumine puuetega inimestesse on positiivne. Kuna ettevõttes töötab hetkel väga vähe puuetega inimesi, peaks autori arvamuse kohaselt tööandja uue töötaja otsingul töökuulutusse lisama, et kandideerima on oodatud ka puudega inimesed. Sellisel juhul tekib puudega inimesel julgus kandideerida ning sobiva töötaja leidmisel, kui tegemist on puudega inimesega, saab töökoha kohandada vastavalt vajadustele.

VIIDATUD ALLIKAD

1. **Ajzen, I., Fishbein, M.** The influence of attitudes on behavior. – The Handbook of Attitudes. Lawrence Erlbaum Associates Publishers, 2005, pp. 173-222.
2. **Banaji, M. R., Prentice, D. A.** The self in social contexts. - Annual Review Psychology, Vol. 45, pp. 297-332.
3. **Boer, D., Fischer, R.** How and When Do Personal Values Guide Our Attitudes and Sociality? Explaining Cross-Cultural Variability in attitude-Value Linkages. – Psychological Bulletin, 2013, Vol. 139, No. 5, pp. 1113-1147.
4. **Brisenden, S.** Independent Living and the Medical Model of Disability. - Journal Disability, Handicap and Society 1(2), 1986, pp. 173-178. Viidatud Independent Living and the Medical Model of Disability. – Disability and Society, 1993.
5. Disability: Definitions, Models, Experience. – Stanford Encyclopedia of Philosophy. Published Dec, 16 2011. [<http://plato.stanford.edu/entries/disability/>] 12.02.2015.
6. **Eagly, A. H., Chaiken, S., Visser, P. S., Mirabile, R. R., Bohner, G., Dickel, N.** 2007, 2004, 2011. Viidatud Soolise võrdõiguslikkuse monitooring 2013, Artiklite kogumik, Sotsiaalministeeriumi toimetised 3/2014, vahendusel.
7. **Fazio, R.** How do attitudes guide behavior? In R.M. Sorrentino & E.T. Higgins, The handbook of motivation and cognition. New York: Guilford Press, 1986.
8. **Fazio, R.** Multiple processes by which attitudes guide behavior: The MODE model as an integrative framework. - Advances in Experimental Social Psychology, 1990, Vol. 23. [<http://www2.psych.ubc.ca/~schaller/Psyc590Readings/Fazio1990.pdf>] 16.04.2015.
9. **Friend, P.** Puue ja töö: hea tava käsiraamat tööandjale. 2006, 31 lk. [<http://raulpage.org/koolitus/puuejatoo.pdf>]. 09.01.2015.
10. **Gijzen, M. H. S.** Selected Issues in Equal Treatment Law: a Multi-Layered Comparison of European. - English and Dutch Law, 2006, pp. 384-388.

11. **Higgins, E. T.** Knowledge activation: accessibility, applicability, and salience. - Social Psychology: Handbook of basic principles, 1996, pp 173–198. Viidatud Soolise võrdõiguslikkuse monitooring 2013, Artiklite kogumik, Sotsiaalministeeriumi toimetised 3/2014, vahendusel.
12. **Hogg, M., Vaughan, G.** Standards in Social Psychology. - Essentials of Social Psychology, 2010, pp. 422.
13. International Classification of Function – Introduction (ICF). – World Health Organisation. [<http://www.who.int/classifications/icf/en/>]. 12.02. 2015.
14. **Kiis, K.** Puudelaste perede sotsiaalne toimetulek Tartu linnas. Tartu: Tartu Ülikooli kirjastus, 1999, 116 lk.
15. **Kikkas, K.** Puuetega inimene ja infotehnoloogia.
[<http://www.kakupesa.net/kakk/PIIT/>]. 14.09.2014.
16. **LaPiere, R., T.** Attitude versus action. Social Forces. - Stanford University13(2), 1934, pp. 230-237. Viidatud Int.J.Epidemiol. - Oxford Journal 2012 vahendusel.
[<https://www.scribd.com/doc/92626432/LaPiere-R-T-1934-Attitude-versus-action-Social-Forces-13-230-237>]. 12.02.2015
17. **Longhi, S., Nicoletti, C., Platt, L.** Interpreting Wage Gaps of Disabled Men: The Roles of Productivity and Discrimination. Institute for Social and Economic Research University of Essex. 2010
18. **Markaki, Y., Longhi, S.** What determines attitudes to immigration in European countries? An analysis at the regional level. - Migration Studies, Discussion Paper, 2013, Vol. 32, No. 12, pp. 311-337.
19. **McLeod, S.** Structure of Attitudes - Simply Psychology, 2014.
[<http://www.simplypsychology.org/attitudes.html#abc>]. 15.02.2012
20. **Nagi, S. Z.** Disability concepts revisited: implications for prevention. Editors: Pope, A. M., Tarlow, A.,R., Disability in America: toward a national agenda for prevention. National Academy Press, 1991, pp. 309-327, viidatud Jette, Alan M., Keysor, Julie J. Disability Models: Implications for Arthritis Care & Research, American College of Rheumatology, 2003, Vol. 49, No. 1, pp. 114-120.
21. **Osgood, C. E., Suci, G. J., Tannenbaum, P. H.** The measurement of meaning. Urbana: University of Illinois Press, 1957, pp. 342.

22. **Paavel, V., Kõrgesaar, J., Sarjas, A., Sõmer, S., Vasar, V.** Psüühilise erivajadusega inimeste hoolekanne Eestis. Käsiraamat. 2000/2001. 58 lk.
23. **Papp, Ü. M.,** Võrdse kohtlemise seaduse käsiraamat, Tallinna Tehnikaülikooli õiguse instituudi inimõiguste keskus, 2010, 180 lk.
24. Puuetega inimeste sotsiaaltoetuse seadus. Vastu võetud Riigikogus 27.01.1999 - Riigi Teataja I osa, 1999, nr. 16, art. 273. [https://www.riigiteataja.ee/akt/116042014015]. 11.02.2015.
25. Puuetega inimeste õiguste konventsioon ja fakultatiivprotokoll. – Vastu võetud Riigikogus 13.12.2006 - Riigi Teataja II osa, 2012, nr. 6. [https://www.riigiteataja.ee/akt/204042012006]. 11.02.2015.
26. RFK/ICF käsiraamatu sisejuhatus- Sotsiaalministeerium. [http://www.sm.ee/sites/default/files/content-editors/eesmargid_ja_tegevused/Tervis/E-tervis_ja_e-tervisetoend/rfk_icf_sissejuhatus.pdf]. 12.02.2015.
27. **Rieser, R.** Medical Model, Social Model [http://worldofinclusion.com/medical-model-social-model-r-rieser]. 18.04.2015.
28. **Sapey, B.** Disability Policy: a model vased on individuaal autonomy. [http://eprints.lancs.ac.uk/35506/2/Disability_Policy_a_model_based_on_individual_autonomy.pdf]. 16.02.2015
29. **Scully, J. L.** What is a disease? EMBO reports, Jul 2004 [http://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC1299105/#illus1]
30. **Shakespeare, T.** Disability Rights and Wrongs. Taylor and Francis. Oxford: Routledge, 2006, pp.115.
31. **Sides, J., Citrin, J.** European Opinion about Immigration: The Role of Identities, Interests and Information. - British Journal of Political Science, 2007, Vol. 37, No. 3. pp. 477–504.
32. Sotsiaalkindlustusamet, Püsiva töövõimetuse ja puude ekspertiis, 2013.a Riiklik statistiline aruanne. [http://www.sotsiaalkindlustusamet.ee/arstlik-ekspertiis/]. 12.02.2015.
33. Sotsiaalministeerium, Uus töövõime toetamise süsteem. [https://www.sm.ee/et/toovoimereform] 19.05.2015

34. **Zanna, M. P.** Attitude Function: Is it Related to Attitudes Structure? – Advanced in Consumer Research, 1990, Vol. 17, pp. 98-100.
35. **Talvik, M.,** Faktorid, mis mõjutavad tavanoores suhtumist puuetega noortes, 1995
[<http://www.merlecons.ee/toimetised.php>]. 14.02.2015.
36. **Tõnisson, U.** Puuetega inimeste töötamine meil ja mujal. Töökeskuste kaardistamine Eestis 2006. 81 lk. [<http://www.epry.ee/assets/Uploads/PROJEKT-PI.pdf>]. 07.02.2015
37. **Täht, K.** Hoiakud ja saavutused, Haridus 9-10/2009
[http://haridus.opleht.ee/Arhiiv/9_102009/lugu7.pdf]. 07.02.2015
38. Töövõimetoetuse seaduse mõjuanalüüs – eelhindamine. Tallinn: Saar Poll OÜ, 2014, 198 lk.
39. Spearman's Correlation.
[<https://www.statstutor.as.uk/resources/uploaded/spearmans.pdf>]. 16.04.2015.
40. **Verbrugge, L. M., Jette, A. M.,** The disablement process, Institute of Gerontology, 1994, 14 p.
[<http://deepblue.lib.umich.edu/bitstream/handle/2027.42/31841/0000788.pdf;jsessionid=39FC6A153AFAA2A032B662B21D49EEAA?sequence=1>]. 15.02.2015.
41. World report on disability. WHO Library Cataloguing in Publication., 2011, pp. 350.

Lisa 1. Küsimustik teemal puuetega töötajatega seotud hoiakud

Minu nimi on Ülle Juntson ja olen Tartu Ülikooli majandusteaduskonna viimase kursuse üliõpilane. Oma bakalaureusetöö kirjutan teemal „Puuetega töötajatega seotud hoiakud AS Bigbank näitel“ ning selle raames viin läbi uuringu. Käesoleva uuringu eesmärgiks on välja selgitada tööandja ning kaastöötajate hoiakud puuetega töötajate suhtes AS Bigbank näitel.

Alljärgnevalt leiate erinevaid küsimusi minu bakalaureusetöö teemaga seonduva kohta. Palun andke oma hinnang, kuivõrd olete rahul järgmiste aspektidega. Teie vastustele garanteeritakse täielik anonüümsus ja konfidentsiaalsus. Palun Teil küsimustele vastata nii ausalt ja otsekoheselt kui võimalik. Tagasisidet uuringu tulemustest on võimalik saada, avaldades vastavat soovi meiliaadressil: yllejuntson@gmail.com.

Suur tänu koostöö eest!

Ülle Juntson

1. Palun selgitage, mida Teie arvates tähendab väljend „erivajadusega inimene“.....
2. Palun selgitage, mida Teie arvates tähendab väljend „puudega inimene“.....
3. Palun loetlege, milliseid puude liike teate.....
4. Palun selgitage, mida Teie jaoks tähendab „hoiak kellegi või millegi suhtes“.....
5. Palun selgitage, mis seostub Teie jaoks sõnaga „eelarvamus“

Palun Teie hinnangut kõigile toodud väidetele skaalal 1- pole üldse nõus, 7- olen täiesti nõus

Väide	1	2	3	4	5	6	7
6. Puutun töövälisel ajal sageli kokku puuetega inimestega							
7. Oman varasemaid kokkupuuteid puuetega inimestega							
8. Olen varasemates töökogemustes olnud seotud puuetega inimestega							
9. Minu arvates ei peaks puudega inimene tööl käima							
10. Tööpakkumisi puuetega inimestele on vähe							
11. Minu jaoks pole oluline teadmine kaastöötaja erivajadusest või puudest							
12. Minu arvates on tööandja jaoks oluline enne töötaja tööle võtmist teada tema tervislikku seisukorda							
13. Minu töökoha kõrval asuvat töökohta on võimalik kohandada puudega inimesele sobivaks							
14. Minu töökohas on loodud sobivad töötingimused erivajadusega või puudega inimesele							
15. Minu arvates suudab puudega kaastöötaja töötada minuga võrdsel tasemel							
16. Minu arvates takistab puudega kaastöötaja efektiivset töötamist							
17. Puudega inimene peab oma tervisliku seisukorra tõttu puuduma sagedamini töölt kui mina							

Väide	1	2	3	4	5	6	7
18. Puudega töötaja tekitab kaastöötajatele lisakoormuse							
19. Minu lähimate kolleegide suhtumine puudega kaastöötajasse on pigem toetav							

20. Teie sugu

20.1 Mees

20.2 Naine

21. Teie vanus

21.1 kuni 27 aastat

21.2 28-37 aastat

21.3 38-47 aastat

21.4 48-57 aastat

21.5 58-65 aastat

21.6 üle 65

22. Teie ametipositsioon ettevõttes

22.1 spetsialist

22.2 tiimi juht

22.3 valdkonna juht

22.4 tippjuht

22.5 Muu

Kui valisite muu, palun selgitage:

23. Teie tööstaaž ettevõttes

23.1 kuni 1 aasta

23.2 1-2 aastat

23.3 3-5 aastat

23.4 6-10 aastat

23.5 üle 10 aasta

Soovi korral lisage oma kommentaarid:

.....

TÄNAN VASTAMISE EEST!

Lisa 2. Küsitluses osalenute selgitused väljenditele „erivajadusega inimene“ ja „puudega inimene“

Palun selgitage, mida Teie arvates tähendab väljend „erivajadusega inimene“	Palun selgitage, mida Teie arvates tähendab väljend „puudega inimene“
tal võivad olla erinevad vajadused	tal on haigus, mis takistab normaalselt töötamast
teistest töötajatest ja tavapärasest normist erinev omadus, mis vajab tähelepanu ja/või tuge.	silmaga nähtav või nähtamatu omadus, mis EV seadusandluse alusel kuulub mõiste puue alla.
Inimene, kes vajab eritingimusi.	tal on puue (füüsiline, vaimne).
Inimene, kellel on tervisega probleemid (füüsiliselt)	kellel on kehalised ja vaimsed defektid
erivajadusega inimene vajab igapäevategevustes vähemal või suuremal määral abi.	vaimne või füüsiline puue.
Inimene, kellel on tavapärasest erilised vajadused	kellel on tavapärasest erilised vajadused.
vajab teistsuguseid tingimusi ühiskonnas toimetulekuks ja funktsioneerimiseks	keha ei funktsioneer / toimi samasuguselt nagu tavalisel inimesel
vajab ühiskonna poolt tuge elu elamiseks	kaasasündinud või elu jooksul arenenud hälbep, mis piiravad igapäevaste tegevuste läbiviimist.
Mitte täiesti terve ja normaalne inimene	Füüsilist või vaimset hälbep
vajab füüsilist või vaimset tuge oma tööülesannetega toime tulemiseks.	"erivajadusel" ja "puudel" detailset erinevust ei teagi.
vajab rohkem teiste inimeste toetust ja abi	isik, kellel on füüsiline või vaimne puue. Rohkem või vähemal määral on tal vaja inimeste abi ja toetust.
vajab ühiskonnas normaalsel tasemel funktsioneerimiseks oma füüsilise või vaimse puude tõttu ülejäänud ühiskonna toetust	vaimne või füüsiline sooritus jääb tema eripära tõttu keskmisele sooritusele oluliselt alla.
"Erivajadusega inimene" seostub minul teise sõnaga "puudega inimene".	vaimsed või füüsilised haigused
vajab liikumiseks ja/või toimetamiseks abivahendeid, mida tavapäraselt tarvis pole	füüsiline või vaimne püsiv haigus, mis raskendab tal eluga toimetulemist.
inimene, kes ei saa oma igapäevaste toimingutega hakkama sama lihtsalt, kui "normaalne" inimene ja vajab kellegi või millegi abi	liikumine, või erinevate tegevuste tegemine on mingil füüsilisel või vaimsel põhjusel raskendatud.
vajab igapäevase eluga toimetulekuks kas abivahendeid (ratastool, kargud, prillid jne) või abistaja-abilise teenuseid	füüsiline puue (nõrgenenud nägemine, kogelemine, takistatud liikumine, motoorikahäired, teatud kroonilised haigused jne) või vaimne puue (aju arenguhäired, skisofreenia erinevad vormid jne. sügav vaimupuue jne)
puudega või osalise puudega inimene, mõnda haigust põdev inimene.	võrreldes erivajadusega inimesega on puudega inimese probleem/mure vist paljasilmaga tajutavam ja nähtavam
vajab kas teise inimese abi teatud igapäevatoimingute tegemisel, kohandatud töö- või kodukeskkonda ning abivahendeid, vajadusel ka täiendavat puhke- ja vabaaega tervise taastamiseks. Kuid erivajadus võib olla ka õppimisel hüperaktiivsete ja muude häiretega laste puhul ja see võib olla nõ ajutine periood elus.	puue on kitsam mõiste, on kas vaimne või füüsiline puue - tema keha ei toimetata nii nagu tavainimesel või tal puudub mõni kehaosa.

Lisa 2 järg

Palun selgitage, mida Teie arvates tähendab väljend „erivajadusega inimene“	Palun selgitage, mida Teie arvates tähendab väljend „puudega inimene“
tema vajadused on igapäevamõistes tavainimesest natuke teistsugusemad, kes vajab toimetamiseks ja hakkama saamiseks teiste abi või toetust. Toetuse kohal mõtlen ka näiteks seda, et on mõeldud liikumispuuetega inimestele ja ehitatud selle tarbeks kaldteed, et nad saaksid iseseisvalt asutustesse ligi.	tegevus või toimimine on väiksemal või suuremal määral häiritud või täiesti puudulik.
isik, kellel on füüsilise või vaimse vm puude tõttu raskendatud omal jõul liikumine, iseendaga 100% hakkama saamine, suhtlemine, raskendatud ükskõik millise sotsiaalses elus osalemise aspekt.	omal jõul ei suuda teistega võrdselt ühiskonnaelus osaleda.
vajab mingil moel endale tuge - olgu see siis tugiisik, tugimeetod, mõni füüsiline töövahend või ruum. Selline inimene võib olla kas füüsilise või psüühilise erivajadusega, kuid ei pruugi. Ka meie mõistes geeniused on erivajadusega inimesed. See on inimene, kes on justkui on väljaspool ühiskonna tavalisi piire, mis on tobe, sest ühel või teisel moel on meil kõigil erivajadused.	See on justkui sama tähendusega, mis erivajadusega inimene, kuid siiski erinev. Puudega inimese mõistel on negatiivne konnotatsioon. Puue võrdub justkui mingi haigus või mingi asi, mis on justkui inimese juures valesi. Kuid puue on meditsiiniline termin, mis meie ühiskonnas vähemalt on halvamaiguline.
Isik kellel on vaja tuge ja tähelepanu tavapärasest rohkem.	füüsiline eripära võrreldes terve inimesega
kellel on mingi häire, mis piirab tema elukvaliteeti.	mingi suurem häire, mis piirab tema elukvaliteeti.
vajab igapäevaeluga toimetulekuks enamat, kui valdav osa inimestest.	igapäevaelus vajab mis iganes abi teistega võrdselt toimetulekuks.
vaimse või füüsilise iseärasuse tõttu ei suuda ilma abivahenditeta toime tulla igapäevase eluga.	pikaajaline füüsiline, vaimne iseärasus või kõrvalekalle, mis takistab teda elamast teistega võrdsel alustel. Ei oska öelda, kus läheb piir puudega ja erivajadusega inimeste vahel.
vajab oma igapäevaseks eluks mingisugust erivahendit, et eluga toime tulla ja tavapäraseid toimetusi teha. Erivajadustega on inimene, kelle suhtes tuleb olla tähelepanelikum, kuna ta võib vajada teistsugust käitumist ja suhtumist, võrreldes tavainimesega.	Sisuliselt sama, mis erivajadustega inimene. Ehk siis inimene, kes vajab igapäevase eluga toimetulekuks mingisugust abivahendit.
hõlmab nii puudega inimesi kui ka muid "erivajaduse" vorme, mis ei ole ravisutustes puude alla loetletud aga selle inimese igapäevane elu või tööelu vajaks mõningaid ümberkorraldusi või mõningate meetmete abil see erivajadus saab leevendatud või isegi parandatud/ravitud.	nii füüsiline kui ka intellekti puue, enamus on ikkagi "paberitega" inimesed, kes "arvel" Pensioniametis ja saavad ka sealt sotsiaaltoetust, arvan et see pole 100% ravitav, st puue ühel või teisel määral jääb inimesega elu lõpuni
igapäevaste toimingute tegemiseks vajab teiste inimeste või tehnika abi.	füsioloogiline või psüühiline kõrvalekalle normidest.
vajab eluks hakkama saamiseks kolmanda isiku abi.	tervisliku seisundi kerget nähtust.

Lisa 2 järg

Palun selgitage, mida Teie arvates tähendab väljend „erivajadusega inimene“	Palun selgitage, mida Teie arvates tähendab väljend „puudega inimene“
võib vajada kolmanda isiku abi	ei vaja otseselt kõrvalist abi. Oleneb puude astmest.
kellel võib vaja olla abi oma igapäevastes tegevustes, see pole teistele inimestele näha. On näit. mingi kerge häire, mis laseb enda eest ise hoolitseda	ekstra abi vaja oma igapäevases elus, võib vajada abi igapäevasteks tegevusteks, näiteks riietuda, ennast toita või elatist teenida. nende inimeste puhul on tihtipeale ikkagi näha, et midagi on valesti.
füüsiliste või vaimsete omaduste poolest on tavalisest erinev, aga kes lisatõe ja abiga saab igapäevaelus hakkama.	kattub mõistega "erivajadusega inimene". Minu arvates mingit erisust ei ole
igapäevase toimetuleku jaoks vaja mingeid eri-/tugilahendusi (seadmed, päevakava, kvaliteedinõuded vms.)	võimekus mingeid tegevusi sooritada erineb olulisel määral enamike inimeste võimekusest. Kindlasti on see ajas muutuv suurus (keskmisest targemad inimesed olid kunagi "puudega" ja nad põletati)
Füüsilise puudega inimene	Vaimse või füüsilise puudega inimene
keskmisest inimesest erinevad vajadused tulevalt oma haigusest või eripärast. Näiteks inimene ei saa midagi teha, mis on tavalisele inimesele tavapärane ja loomulik tegevus. Või tema mõni loomulik funktsioon on häiritud või välistatud. Või on lausa midagi puudu. (nt. jalg, käsi jne.)	kellele on määratud konkreetne puude aste (mitte näiteks töövõimetus protsendiga inimene). Tavakasutuses mõeldakse selle all tihti kõiki erivajadusega inimesi. Olenemata sellest kas tal on ka tegelikult puue määratud.
isik, kellele on määratud arsti poolt mingi invaliidsusaste.	Kuid "puuetega inimene" peaks vist olema sama, mis "erivajadustega inimene"
teatud funktsioonid ei tööta või esineb muid kõrvalekaldeid.	teatud funktsioonid ei tööta või esineb muid kõrvalekaldeid.
tal esineb tavainimese füüsiliste või vaimsete olemuste suhtes kõrvalekaldeid	Sama, mis erivajadusega inimene
füüsiline või vaimne seisund ei võimalda teha igapäevaseid toiminguid samal viisil kui terve inimene. Näiteks ei ole võimalik ust avada või kõrgel seinal asuvat lüliti ilma erivahendita kasutada.	Puudega inimene võib olla erivajadusega (tavapäraselt ongi) või mitte. Puue võib olla füüsiline (kehaline, nägemine, kuulmine, rääkimine) või vaimne
vajab tavaolukorras toimetulekuks mingit abi nt. peab olema arvuti või laud vms tema vajadustele olema kohandatud.	esineb/on tuvastatud mingi häire nt. nägemises, käimises jne võib tegemist olla ka lisaks füüsilisele puudele psüühiline puue.
vajab ühiskondlikes tegevustes tavapärasest erinevaid lahendusi, nt abivahendeid füüsiliste erivajaduste korral.	Tavapärasest madalama spetsiifilise võimekusega inimene, tihti seotult meditsiiniliste näidustega, mis piiravad tema võimekust osaleda teistega samadel alusel ühiskonna toimimisel ja/või eraelus.
ei saa enda ja ümbritsevaga nii hästi hakkama ning vajab erituge või erivahendeid	-
vajab igapäevaelus toimetulemiseks lisavahendeid, meetmeid võrreldes tervete inimestega. Enamasti vajab kõrvalist abi teiste inimeste poolt.	puudub või on langenud teatava organismi funktsiooni talitus (nägemine, kuulmine, kõne) või on puudulikult arenenud või vigastatud organismi füüsiline või vaimne pool.

Lisa 2 järg

Palun selgitage, mida Teie arvates tähendab väljend „erivajadusega inimene“	Palun selgitage, mida Teie arvates tähendab väljend „puudega inimene“
vajab enda igapäeva elus füüsilist abi, kuid tuleb endaga siiski toime.	püsiv või pikemaajalisem vajadus abi või abivahendite järele.
vajab normaalseks toimimiseks kõrvalist abi	Inimene, kellel on vaimne alaareng
erineb tavainimesest mingi füüsilise või vaimse eripära poolest.	kellel esineb mingit laadi füüsiline või vaimne puue.
Inimene, kellel on füüsiline või vaimne puue	pole võimeline tegema füüsiliselt mingeid asju või on nende tegemine raskendatud tulenevalt tema füsioloogilistest erinevustest. Sama kehtib ka vaimse erinevuse kohta. Mõistab ja mõtleb asjadest erinevalt, on raske uusi teadmisi omandada ja kinnistada jms.
tema loomulikuks toimimiseks ei piisa enamusele loodud tingimused/lahendused.	organismi mingi loomlik funktsioon puudub ja mille tagajärjel on selle inimese loomulik toimimine häiritud.
vajab pisut teiste abi, suunamist ja parimal juhul professionaalset abi selleks, et kõikide tegevustega ühiskonnas hakkama saada. Siia alla lähevad minu jaoks nii füüsiliselt kui psühholoogiliselt abi vajavad inimesed, ükskõik kas mure on kaasa sündinud või tekkinud, samuti näiteks mingi sõltuvusega inimesed, õppimisega mitte hakkama saavad lapsed ja näiteks lapsevanemaks olemisega mitte hakkama saavad inimesed.	Tõsisema erivajadusega inimene. Puudega inimesel on kas füüsiline või psühholoogiline tõsisem probleem, mis tähendab, et ta ei saa elada tavapärast elu ilma abita. Puue on enamasti meditsiiniliselt diagnoositav ning puuetega inimeste aitamiseks on olemas mitmeid võimalusi ning sotsiaaltoetusi.
füüsiline või vaimne puue ning ei ole võimalik 100% täisväärtuslikult elada, kuna puue paneb paika teatud takistused normaalseks toimimiseks elus.	Erivajadusega inimene, kellel on füüsiline või vaimne puue.
ta ei saa hakkama tavaolukorras ilma täiendavate abinõudeta, nt ratastooli puhul on vaja kaldteed ja mõne vaimse puude puhul vajab võibolla omaette ruumi vms.	vaimselt või füüsiliselt midagi üldtuntud mõistes puudu või mõni osa ei funktsioneerigi ettenähtud viisil.
edukaks toimetulekuks elus (või ka töökohal) nõuab mingisuguseid eraldi tingimusi	Puue ei pea alati viitama erivajadusele, puudega inimesed võivad hakkama saada ka iseseisvalt. Olenevalt puude raskusastmest.
igapäevaste funktsioonide edukaks täitmiseks peab keskkonna tingimusi kohandama inimese füsioloogilistele eripärastustele vastavaks, nt toidumenüü korrigeerimine allergikute puhul.	Puudega inimese võiks klassifitseerida erivajadusega inimeseks, kes teatud asjaoludel ei suuda täita terve inimese jaoks võimete kohaseid funktsioone, nt nägemispuue, liikumispuue.
seostub inimesega kellel on mingi eripära, mis on kalle nõ. "normaalsest tasemest". See pole ainult füüsiline erivajadus.	sama mis erivajaduste inimene ainult et minu jaoks on see nõukogude aegne väljend.
tal on erivajadused, võibolla vajab elus hästi hakkama saamiseks teiste inimeste/loomade (nägemispuude korral) abi	Sama, mis "erivajadus", kuid kõlab karmimalt, ka negatiivsemalt

Allikas: autori koostatud

ZUSAMMENFASSUNG

MIT BEHINDERTEN MENSCHEN VERBUNDENE HALTUNG ANHAND DER MITARBEITER DER AS BIGBANK

von Ülle Juntson

Behinderte Menschen, deren Beschäftigung auf dem Arbeitsmarkt und das Verhalten der Mitbürgern den Behinderten gegenüber sind durch Zeiten als ein sehr wichtiges Thema angesehen worden. Alle Menschen haben das Recht sich als vollwertiges Mitglied der Gesellschaft zu fühlen und unabhängig von den gesundheitlichen Befinden eine für sich ausführbare Arbeit nachzugehen. Obwohl die Beteiligung der Behinderten in der Beschäftigungspolitik eine große Rolle spielt, neigen die Arbeitgeber durch verschieden Vorurteile und Haltungen bei der Suche neuer Mitarbeiter dazu die „gesunde Mitbürger“ bevorzugen. Da aber auch oft die Menschen mit Behinderung dazu neigen unter die Minderwertigkeitskomplexe zu leiden, ist eine der meistgenannten Gründe des Arbeitsversäumises, die ablehnende Haltung deren gegenüber.

Die Bigbank ist am 1992 gegründetes Finanzunternehmen und hat zur Zeit seine Niederlassungen in 9 Länder, in drei davon werden Grenzen überschreitende Dienstleistungen getätigt. In dem Unternehmen waren Ende 2014 insgesamt 452 Mitarbeiter tätig, davon 199 in Estland. Noch vor 5 bis 10 Jahren kannten die Verbraucher den Bigbank eher als Schnellkreditinstitut, doch in den letzten Jahren wurden Veränderungen in Form und Inhalt durchgeführt. Mit dem Festlegen des neuen Geschäftsmodells und Moral möchte die Organisation die Grundlagen eines verantwortungsvollen Unternehmens durchsetzen und dabei sind die Integration der Behinderten und die Gewährleistung der Chancengleichheit als einer der Ziele zu nennen. Da man sich früher in dem Einrichtung bewusst mit dem Thema Menschen mit

besonderen Bedürfnisse und Vielfalt nicht befasst hat, ist die mit Behinderten verbundene Haltung im Bigbank ein sehr aktuelles Thema.

Das Ziel der Bachelorarbeit ist, die Einstellungen den Arbeitgebern und Mitarbeitern gegenüber der Menschen mit besonderen Bedürfnisse haben, anhand der AS Bigbank Beispiele zu ermitteln.

Um das Ziel der Bachelorarbeit zu erreichen, wurden folgende Forschungsaufgaben gestellt:

- der Begriff „Behindert“ anhand soziale und medizinische Modelle zu ermitteln
- der Begriff „der Einstellungen“ durch theoretische Standpunkte zu ermitteln
- forschen wie die Einstellungen und Vorurteile entstehen
- Durchführung eine Studie anhand der Fragebögen unter der Mitarbeiter der AS Bigbank
- Analysieren der Fragebögen und deren Auswertung.

Die Autorin der Bachelorarbeit führte eine Studie durch, in der Themen über frühere Kontakte mit Behinderten, sowie die Meinung der Befragten über die Möglichkeiten der Menschen mit besonderen Bedürfnisse auf dem Arbeitsmarkt und die Einschätzung der Effizienz der behinderten Arbeitnehmer zu beantworten waren. Ebenso wurden die Befragten gebeten die Terminologie aus persönlicher Sicht zu erläutern. Die Begriffe „Behinderte“ und „ein Mensch mit besonderen Bedürfnisse“ wurden unterschiedlich beschrieben. Auch waren einige Befragten der Meinung, dass es die Äquivalent der Begriffe ist, denn es wurden von mehreren Befragten „die Menschen mit besonderen Bedürfnisse“ als Personen, die bei einigen Tätigkeiten Hilfe brauchen, die physische oder psychische Abweichungen haben könnten, doch abgesehen davon mit sich selbst gut klar kommen würden erörtert. Ebenso ist bemerkenswert, dass die Haltung der Befragten gegenüber „der Menschen mit besonderen Bedürfnisse“ viel positiver ist als „den Behinderten“.

Auch wurden die Teilnehmer in der Studie gebeten die Begriffe „Vorurteile“ und „Haltung jemanden bzw. etwas gegenüber“ zu erläutern. Laut Schätzungen der Befragten werden Vorurteile durch frühere Erfahrungen und Gerüchte, die sowohl

positiv, negativ oder als auch neutral ausfallen können, geprägt. Der Großteil den Befragten war der Meinung, dass die Vorurteile durch Betrachten oder Gerüchte entstehen und ähnlich wie bei der Haltung sind sie eher als negative Ausdrücke zu erkennen.

Obwohl die Teilnehmer der Befragung relativ einheitlich zustimmten, dass zu wenige Jobangebote an Behinderte gibt, hat die arithmetische Durchschnitt ergeben, dass anhand der Meinungen eine Person mit besonderen Bedürfnisse nicht fähig sei die gleichen Leistungen in Job zu bringen wie ein gesunder Mitarbeiter. Bei der Auswertung der Antworten der Mitarbeiter auf verschiedenen beruflichen Positionen, stellte die Autorin allgemeine positive Einstellung gegenüber einer/ einem evtl. Mitarbeiter/in mit Behinderung fest. Anhand der Aussagen des Arbeitgebers und der Mitarbeiter wäre einer/eine Arbeitnehmer/in mit Behinderung keiner Zusatzlast und der/die Mitarbeiter/in würden das effektive Arbeiten nicht verhindern.

Die Beteiligung der Behinderten auf dem Arbeitsmarkt ist ein sehr wichtiges Thema und oft wird eine Bewerbung auf eine offene Stelle von einem Menschen mit besonderen Bedürfnisse negative Haltung und Vorurteile der potenziellen Arbeitgeber bzw. Mitarbeitern verhindert. Anhand persönliche Erfahrungen wir oft eine Meinung über etwas oder jemanden etwas voreilig gefällt. Aus der Studie konnte man feststellen, dass die Befragten schon mal Kontakte mit Behinderten hatten und der Ansicht der Autorin nach haben die früheren Erfahrungen die positive Einstellung gegenüber einem behinderten Arbeitnehmer als Mitarbeiter geprägt.

Zusammenfassend kann die Autorin zu dem Schluss kommen, dass die Haltung als Arbeitgeber und Mitarbeiter des AS Bigbank gegenüber den Menschen mit Behinderung positiv ist. Da in dem Unternehmen zur Zeit sehr wenige behinderte Angestellte tätig sind, konnte nach der Meinung der Autorin der Arbeitgeber bei der Suche nach neuen Mitarbeitern in das Inserat hinzufügen, dass auch Menschen mit Behinderung bzw. mit besonderen Bedürfnisse sich zu bewerben, willkommen sind. In dem Fall würden sich die Behinderten direkt angesprochen fühlen um sich zu melden. Falls genau der- oder diejenige der richtige Neuzugang der Firma werden sollte, könnte man den Arbeitsplatz nach dem Bedürfnisse der – bzw. diejenigen einrichten.

**Lihtlitsents lõputöö reprodutseerimiseks ja lõputöö üldsusele
kättesaadavaks tegemiseks**

Mina, Ülle Juntson,

1. annan Tartu Ülikoolile tasuta loa (lihtlitsentsi) enda loodud teose
Puuetega töötajatega seotud hoiakud AS Bigbank näitel,

mille juhendaja on Merike Kaseorg

- 1.1.reprodutseerimiseks säilitamise ja üldsusele kättesaadavaks tegemise eesmärgil,
sealhulgas digitaalarhiivi DSpace-is lisamise eesmärgil kuni autoriõiguse kehtivuse
tähtaja lõppemiseni;
- 1.2.üldsusele kättesaadavaks tegemiseks Tartu Ülikooli veebikeskkonna kaudu,
sealhulgas digitaalarhiivi DSpace'i kaudu kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja
lõppemiseni.
2. olen teadlik, et punktis 1 nimetatud õigused jäävad alles ka autorile.
3. kinnitan, et lihtlitsentsi andmisega ei rikuta teiste isikute intellektuaalomandi ega
isikuandmete kaitse seadusest tulenevaid õigusi.

Tartus, 26.05.2015